

Міністерство освіти і науки України
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського
Навчально-науковий гуманітарний інститут
КАФЕДРА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ І ГУМАНІТАРНИХ НАУК

На правах рукопису

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти

МАГІСТР

НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНА І НАТО: ЕВОЛЮЦІЯ ВЗАЄМИН
(1991-2024рр.)

Студент групи 014-21м Максим

ЧЕРНИШЕВИЧ

Освітня програма: «Середня освіта. Історія»

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Історія)»

Науковий Керівник Русначенко Анатолій

Миколайович д. іст. н. доц.

Національна шкала

Кількість балів: Оцінка ECTS

Київ-2024

АНОТАЦІЯ

Чернишевич М. І. Незалежна Україна і НАТО: еволюція взаємин (1991 - 2024рр.).

У роботі аналізується дипломатичні зусилля України в рамках стратегічного розрахунку на міжнародній арені, розглядається внутрішня політична динаміка, яка впливає на стратегічні рішення України щодо НАТО, зазначаються недоліки в системі оборони та безпеки.

Надається оцінка внеску України в міжнародну безпеку та стабільність через співпрацю з НАТО, проводиться аналіз участі України в миротворчих місіях та оперативних діях під егідою НАТО і реакції Росії на прагнення України вступу до альянсу.

Розглядаються аспекти такі як: безпекові виклики для НАТО, постачання зброї у межах розвитку військово-технічного співробітництва в НАТО та безпекові гарантії для України й відповідна роль НАТО, в контексті стримування Російської агресії проти України.

Ключові слова: Україна, НАТО, міжнародні відносини, дипломатичні зусилля, міжнародна арена, система оборони і безпеки, безпекові виклики, геополітика, військово-технічне співробітництво, безпекові гарантії

SUMMARY

Chernyshevich M. I. Independent Ukraine and NATO: evolution of relations (1991 - 2024).

The work analyzes Ukraine's diplomatic efforts within the framework of a strategic calculation on the international arena, examines the internal political dynamics that affect Ukraine's strategic decisions regarding NATO, and points out shortcomings in the defense and security system.

An assessment of Ukraine's international security and stability through cooperation with NATO is provided, based on an analysis of Ukraine's participation in peacekeeping missions and operational actions under the auspices of NATO and the reaction to Ukraine's accession to the alliance.

Aspects such as: security challenges for NATO, the supply of weapons within the framework of the development of military-technical cooperation in NATO, and security guarantees for Ukraine and the corresponding role of NATO, in the context of the rapidity of Russian aggression against Ukraine, are considered.

Keywords: Ukraine, NATO, international relations, diplomatic efforts, international arena, defense and security system, security challenges, geopolitics, military-technical cooperation, security guarantees

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НАТО	
1.1. Аналіз дипломатичних зусиль України в рамках її стратегічного розрахунку на міжнародній арені	9
1.2. Розгляд внутрішніх політичних динамік, які впливали на стратегічні рішення України щодо НАТО	16
1.3. Недоліки в системі оборони та безпеки: реформи армії, військової промисловості	20
РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЯ ВЗАЄМИН УКРАЇНИ З НАТО В КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТА БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ 2000 - 2010-Х РОКІВ	
2.1. Оцінка внеску України в міжнародну безпеку та стабільність через співпрацю з НАТО	27
2.2. Аналіз участі України в миротворчих місіях та оперативних діях під егідою НАТО	32
2.3. Вплив та реакція Росії на прагнення України вступу до НАТО	37
РОЗДІЛ 3. ЕВОЛЮЦІЯ ВЗАЄМИН УКРАЇНИ З НАТО В КОНТЕКСТІ СТРИМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	
3.1. Нові безпекові виклики для НАТО у світлі російсько-української війни	43
3.2. Постачання Україні наступальної зброї у межах розвитку військово-технічного співробітництва в НАТО (2022-2023)	51
3.3. Безпекові гарантії для України (відповідно до «Формули миру» В.Зеленського) та відповідна роль НАТО	58
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність. Після розпаду Радянського Союзу, Україна отримала статус незалежної держави та вступила на шлях будівництва суверенності та національної ідентичності. Одночасно з цим виникла важлива стратегічна проблема – вибір шляху зовнішньої політики, зокрема стосовно співпраці зі Заходом та можливого вступу до НАТО.

Актуальність даної теми полягає у тому, що дослідження відносин між Україною та НАТО має ключове значення для розуміння сучасних геополітичних процесів у регіоні. Розгляд цього питання дозволяє проаналізувати динаміку та фактори, які вплинули на формування зовнішньополітичних пріоритетів України, визначили її стосунки зі стратегічними партнерами та визначили подальший курс розвитку країни. Крім того, розуміння взаємодії України із міжнародними союзами є актуальним з точки зору аналізу дипломатичних стратегій та принципів, які мали вплив на формування нових політичних реалій в пострадянському просторі.

Організація Північноатлантичного договору, або НАТО, яка є однією з наймогутніших систем колективної безпеки в сучасному світі, була заснована 4 квітня 1949 року у Вашингтоні, США. За час свого існування НАТО значно розширилася, досягши 32 країн-учасниць до квітня 2024 року, із Швецією, як останньою приєднаною державою. Велике розширення відбулося на зламі століть, після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, що призвело до переорієнтації країн колишнього пострадянського блоку. Україна спочатку оголосила про намір залишатися позаблоковою, але з часом розпочала глибше співробітництво з НАТО, включаючи контроль за ядерною зброєю та участь у програмі "Партнерство заради миру" 1994 року, а також підписання Хартії про особливе партнерство у 1997 році. Російська агресія, початок якої датується 2014 роком та ескалація у 2022 році, сприяла новому рівню взаємодії між Україною та НАТО. Це включало зближення України до

членства в НАТО через проведення реформ, гармонізацію національного законодавства із стандартами Альянсу, а також спільну реакцію на нові глобальні виклики.

Взаємодія України з НАТО є одним із ключових напрямів зовнішньої політики країни, який має значні перспективи в контексті зміцнення безпеки та стабільності в Європі. Протягом останніх років Україна активно розвиває співпрацю з Альянсом, що обумовлено необхідністю протистояти зовнішнім загрозам, зокрема російській агресії. Вступ до НАТО став офіційною метою України після ухвалення відповідних законодавчих актів, а також після активної підтримки з боку громадськості.

Загалом, кожен із президентів, починаючи з Віктора Ющенка, намагався зблизити Україну з НАТО, але із різним ступенем активності та підходів. Революція Гідності та агресія Росії радикально змінили суспільне ставлення до НАТО, а подальші президенти продовжували інтеграційні зусилля. За Зеленського курс на НАТО був збережений, і повномасштабне вторгнення Росії зробило членство в Альянсі одним із найважливіших питань національної безпеки України.

Одним із головних етапів розвитку співпраці є військові реформи, що здійснюються в Україні відповідно до стандартів НАТО. Це включає модернізацію Збройних сил України, підвищення обороноздатності та покращення системи управління армією. Українські військові також регулярно беруть участь у спільних навчаннях з країнами-членами НАТО, що дозволяє вдосконалювати їхню бойову підготовку та взаємодію з силами Альянсу.

Серед перспектив можна виділити поглиблення політичного діалогу, розширення технічної та військової допомоги, а також можливість отримання плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ). Цей крок стане важливим сигналом не лише для України, а й для всього світу про готовність Альянсу підтримати країну в її прагненні до євроатлантичної інтеграції.

Втім, важливим аспектом на шляху до повноцінного членства

залишається подолання внутрішніх викликів, таких як боротьба з корупцією та подальше проведення реформ. Також важливою є підтримка з боку всіх держав-членів НАТО, оскільки процес вступу вимагає одностайного погодження всіх членів Альянсу.

Отже, перспективи взаємодії України з НАТО є сприятливими, проте потребують активних зусиль як з боку української влади, так і від самого Альянсу.

Ступінь наукової розробленості проблеми. До переліку дослідників, які займалися вивченням зазначеної проблематики, варто віднести таких вчених: О.Івченко, А. Гальчинський, І. Тодоров, С. Віднянський, Л. Чекаленко, А.Мартинов, С. Прийдун та Я. Секо. Серед узагальнюючих досліджень із вивчення еволюції зовнішньої політики України в контексті євроатлантичної інтеграції вирізняються студії В. Горбуліна, А. Зленка, О. Сивака, Л. Гайдукова, О. Ковальнової, Ю. Щербака, Ю. Макара, С. Жильцова. Безпосередньо, до переліку дослідників, які займалися вивченням зазначеної проблематики, та матеріалів, які використані у цій роботі, варто віднести таких вчених: Л.Алексієвець, М.Алексієвець [1, 2], І.Артёмов [4], О.Калініченко [8], О.Кручиніна [11], М.Павлюк [14] та інші.

Об'єкт дослідження - відносини України та НАТО.

Предмет дослідження – еволюція відносин України та НАТО в період з 1991 по 2024 рр.

Мета дослідницької роботи полягає у систематизації й узагальненні відомостей щодо особливостей євроатлантичної інтеграції України починаючи з 1991 по 2024 рік.

Завдання наступні:

- провести аналіз дипломатичних зусиль України в рамках її стратегічного розрахунку на міжнародній арені;
- здійснити розгляд внутрішніх політичних динамік, які впливали на стратегічні рішення України щодо НАТО;
- визначити вплив та реакцію Росії на прагнення України вступу до

НАТО;

- зазначити недоліки в системі оборони та безпеки: реформи армії, військової промисловості;
- провести оцінку внеску України в міжнародну безпеку та стабільність через співпрацю з НАТО;
- здійснити аналіз участі України в миротворчих місіях та оперативних діях під егідою НАТО;
- виявити еволюцію взаємин України з НАТО в контексті стримування російської агресії проти України.

Методи наукового педагогічного дослідження. В процесі виконання дослідницької роботи, нами використовувались методи аналізу та синтезу, задля виокремлення особливо важливої інформації, метод індукції та дедукції задля виявлення закономірностей та особливостей досліджуваної теми. Окреме місце посідають методи теоретичного дослідження, а саме вивчення літературних джерел з метою збільшення дослідницької бази, виявлення закономірностей та відмінностей у поглядах вчених.

Географічні рамки дослідження – територія країн НАТО й України.

Хронологічні рамки дослідження – 1991 – 2024 роки.

Теоретична значимість дослідження полягає у тому, що було зроблено аналіз співпраці України і НАТО в 1990-х – 2020-х роках. Саме дослідження та його висновки можуть бути використані в ході подальшого вивчення зазначеної проблематики.

Практична значимість роботи полягає в тому, що матеріали даної роботи можуть бути використані студентами і викладачами на лекціях, семінарах і практичних заняттях.

Апробація.

Основні положення дослідження були представлені на IV Міжнародній науково-практичній конференції Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 106-ї річниці від заснування університету, що

проходила 17-18 жовтня 2024 р. на тему «Соціокультурний та політико-історичний розвиток України в умовах російської агресії»

Структура. Дослідницька робота складається із титульної сторінки, анотації, вступу, трьох розділів, загального висновку, списку використаних джерел, а також додатків. Загальний обсяг роботи - 80 ст.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НАТО

1.1. Аналіз дипломатичних зусиль України в рамках її стратегічного розрахунку на міжнародній арені

Характерною особливістю сучасних зовнішньополітичних процесів в Україні залишається синхронність євроінтеграційного та євроатлантичного інтегрування. Дипломатичні зусилля України в 1990-х роках були невід'ємно вплетені в її стратегічні розрахунки на міжнародній арені, особливо щодо її взаємодії з НАТО. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році Україна постала як незалежна держава, прагнучи переосмислити свою геополітичну орієнтацію серед глобального ландшафту, що швидко трансформується. У цьому контексті дипломатичні зусилля України характеризувались делікатним балансуванням, спрямованим на захист її суверенітету, сприяння регіональній стабільності та прагнення до економічної інтеграції, водночас керуючись складною динамікою геополітики після холодної війни.

В цей період, в основі дипломатичних зусиль України лежить прагнення до безпеки та стабільності в регіоні, позначеному історичною напругою та конкуруючими інтересами. Зіштовхнувшись із складним завданням демонтажу свого ядерного арсеналу, успадкованого від радянської епохи, Україна залучила ключових міжнародних зацікавлених сторін, щоб забезпечити гарантії безпеки в обмін на ядерне роззброєння. Кульмінацією цього процесу став Будапештський меморандум 1994 року, в якому Україна отримала гарантії від Сполучених Штатів, Росії та Великої Британії щодо своєї територіальної цілісності та суверенітету [4, с. 46].

Паралельно з пошуком гарантій безпеки Україна прагнула розвивати економічне партнерство та посилювати свою інтеграцію у світову економіку. Усвідомлюючи стратегічне значення свого географічного положення як мосту між Європою та Азією, Україна розпочала багатопланову дипломатичну стратегію, спрямовану на сприяння економічному співробітництву як із західними, так і східними партнерами, однак найбільш активно Україна прагнула інтеграції з НАТО.

На початку взаємодія України з НАТО була відзначена обережним прагматизмом і бажанням утвердити свою новоспечену незалежність, не нашкодив при цьому своїм сусідам, особливо Росії. Усвідомлюючи виклики безпеці, пов'язані з її геополітичним становищем та історичними зв'язками з Росією, Україна дотримувалась тонкого дипломатичного підходу, який прагнув підтримувати делікатну рівновагу між її прагненнями до євроатлантичної інтеграції та її необхідністю регулювати відносини з Москвою [8]. Ця стратегія знайшла своє відображення у рішенні України проводити «позаблокову» політику, яка мала на меті збалансувати співпрацю з НАТО зі збереженням своєї стратегічної автономії.

Протягом 1990-х років Україна активно намагалася розвивати партнерство із західними інституціями, включаючи НАТО, як частину своєї ширшої стратегії диверсифікації зовнішніх відносин і зменшення залежності від Росії. Це включало участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру», яка забезпечила основу для практичної співпраці та діалогу між Україною та Альянсом, не маючи при цьому формального членства. Співпрацюючи з НАТО в цій якості, Україна мала на меті посилити свої можливості безпеки, модернізувати військові сили та сприяти більшій сумісності із західними збройними силами, тим самим зміцнюючи свою оборонну позицію та демонструючи свою відданість євроатлантичній інтеграції.

Проте дипломатичні кроки України до НАТО не обійшлися без викликів і складнощів. Над прагненнями України до тісніших зв'язків з альянсом нависла примара російської опозиції, оскільки Москва розглядала розширення НАТО як пряму загрозу інтересам своєї безпеки та намагалася впливати на колишні радянські території. Це створило делікатне балансування для України, яка прагнула продовжувати співпрацю з НАТО, уникаючи при цьому антагонізувати Росію та викликати потенційну конфронтацію [14, с. 90]. Отже, дипломатичні маневри України часто передбачали ретельне калібрування та стратегічну неоднозначність, спрямовану на збереження простору для маневру та мінімізацію ризику

ескалації.

Крім того, взаємодія України з НАТО була сформована внутрішньополітичною динамікою та конкуруючими баченнями геополітичної орієнтації країни. У той час як уряди України, які змінювали один одного, висловлювали різний ступінь ентузіазму щодо євроатлантичної інтеграції, громадська думка щодо цього питання залишалася розділеною, відображаючи ширші суспільні розбіжності та історичну спадщину. Це додало ще один рівень складності дипломатичним зусиллям України, оскільки політики намагалися орієнтуватися між конкуруючими національними виборцями та узгодити різні бачення місця країни у світі [20, с. 16].

Отже, дипломатичні зусилля України в рамках її стратегічного розрахунку на міжнародній арені, зокрема щодо її взаємодії з НАТО в 1990-х роках, характеризувались делікатним балансуванням, спрямованим на захист її суверенітету, сприяння регіональній стабільності та прагнення до економічної інтеграції. За допомогою тонкого підходу, який поєднував прагматизм, співпрацю та стратегічну неоднозначність, Україна намагалася зорієнтуватися у складнощах геополітики після холодної війни, одночасно просуваючи свої національні інтереси у світі, що швидко змінюється.

За часів президентства Леоніда Кравчука співпраця України з НАТО стала важливою главою у зовнішній політиці країни після здобуття незалежності. Кравчук, який обіймав посаду першого президента України з 1991 по 1994 рік, очолював період глибокої геополітичної трансформації, під час якого Україна намагалася відстояти свій суверенітет, визначити свою безпекову позицію та налагодити свої відносини як із західними, так і східними сусідами. На цьому тлі співпраця України з НАТО під керівництвом Кравчука характеризувалася прагматичним підходом, спрямованим на балансування стратегічних інтересів, регіональної динаміки та внутрішніх міркувань.

Перший візит Генерального секретаря НАТО М.Вернера до Києва 22-23

лютого 1992 року відкрив новий етап у відносинах України з Альянсом, під час якого була запрошена до участі в Раді Північноатлантичного співробітництва. Це відзначилося активізацією співпраці з НАТО [22].

Відвідавши штаб-квартиру НАТО 8 липня 1992 року, Президент України Л.Кравчук продовжив ініціативу, почату раніше, та посилив зв'язки між Україною та Альянсом. У листопаді 1992 року генерал Джон Шалікашвілі, Верховний головнокомандувач об'єднаними збройними силами НАТО в Європі, зустрівся з Президентом України Л.Кравчуком, підкреслюючи важливість співпраці.

Верховна Рада України ухвалила «Основні напрями зовнішньої політики України» 2 липня 1993 року, де було зазначено перспективу участі країни в загальноєвропейській структурі безпеки на базі наявних міжнародних організацій, таких як НАТО.

Окрім того, редакція Воєнної доктрини, яка була затверджена Верховною Радою 19 жовтня 1993 року, єдина своєрідна за своїм поєднанням ідей «дотримання позаблокового статусу» та «виступу за створення всеохоплюючих систем універсальної та загальноєвропейської безпеки і участі у них як важливого компонента своєї національної безпеки». Це поєднання, однак, унеможливило її практичне застосування [24, с. 54]. З 1 лютого 2005 року Верховна Рада України ухвалила Постанову № 2400-ІУ, якою визнала такою, що втратила чинність, Постанову від 19 жовтня 1993 року «Про Воєнну доктрину України», відмовившись від згадки про «позаблоковий статус нашої держави».

Значним проривом у стосунках став 1994 рік. Широкомасштабне співробітництво України з НАТО розпочалося лише після підписання Україною 9 лютого 1994 року Рамкового документа програми «Партнерство заради миру» [15]. 25 травня того ж року Україна передала НАТО свій Презентаційний документ, де визначені політичні цілі участі України в програмі, заходи для їх досягнення, а також сили і засоби, виділені Україною для участі в ПЗМ.

14 вересня 1994 року першу Індивідуальну програму партнерства між Україною і НАТО було офіційно схвалено на спеціальному засіданні Північноатлантичної Ради НАТО. Також у 1994 році Україну залучили до започаткованого «Процесу планування та оцінки сил» (ППОС) з метою готовності збройних сил для спільних дій з державами-членами Альянсу і участі в механізмі обміну інформацією з оборонного та бюджетного планування.

Також зазначимо, що важливою подією періоду взаємовідносин 90-х років стало підписання контракту з НАТО, що дав змогу розпочати грандіозний проект з демілітаризації. Метою проекту є безпечне знешкодження 1,5 мільйона одиниць стрілецького та легкого озброєння, а також 133 тис. тонн боєприпасів, які зберігаються в Україні після розпаду Радянського Союзу. Першим практичним кроком став початок знищення 1 тис. одиниць переносних зенітно- ракетних комплексів [7, с. 85].

Загалом, співпраця України з НАТО під час президентства Кравчука формувалася внутрішньополітичною динамікою, що розвивалася, і конкуруючими баченнями геополітичної орієнтації країни. Хоча сам Кравчук висловлював підтримку тісніших зв'язків із Заходом і НАТО, громадська думка щодо цього питання залишалася розділеною, відображаючи ширший суспільний розкол та історичну спадщину. Це додало ще один рівень складності до взаємодії України з НАТО, оскільки політики намагалися орієнтуватися між конкуруючими національними групами та узгодити різні бачення місця країни у світі.

Отже, співпраця України з НАТО за президентства Леоніда Кравчука стала важливим етапом у зовнішній політиці країни після проголошення незалежності. Завдяки своїй участі в програмі «Партнерство заради миру» Україна прагнула посилити свої можливості безпеки, зміцнити регіональну стабільність і засвідчити свою відданість євроатлантичній інтеграції. Проте виклики та складнощі, властиві українському геополітичному середовищу, включаючи її відносини з Росією та внутрішньополітичну динаміку, створили

значні обмеження для її взаємодії з альянсом. Незважаючи на ці виклики, співпраця України з НАТО під керівництвом Кравчука заклала основу для поглиблення зв'язків і продовження співпраці в наступні роки.

Під керівництвом Леоніда Кучми взаємодія України з НАТО продовжувала поглиблюватись, спираючись на основи, закладені в епоху Партнерства заради миру (ПЗМ). Україна залишалася відданою діяльності ПЗМ, включаючи спільні військові навчання, ініціативи з оборонної реформи та співпрацю в таких сферах, як врегулювання криз, планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру та наукові дослідження. Крім того, адміністрація Кучми намагалася налагодити тісніші інституційні зв'язки з НАТО шляхом створення Комісії Україна-НАТО у 1997 році, яка стала форумом для регулярних консультацій і співпраці між Україною та Альянсом з питань безпеки, що становлять взаємний інтерес.

1996 рік характеризувався також активною і результативною роботою України по просуванню своїх інтересів у відносинах з НАТО у контексті розширення Альянсу на Схід, зокрема в плані встановлення відносин «особливого партнерства», нерозміщення ядерної зброї на території нових членів НАТО, врегулювання питання кордонів з Румунією. Завдяки цьому в Заключному Комюніке засідання Північноатлантичної ради на рівні міністрів закордонних справ 10 грудня 1996 року знайшли своє відображення більшість моментів позиції України [10, с. 110]. Зокрема, НАТО була зроблена заява щодо не розташування ядерної зброї на території нових членів, визнана необхідність розвитку особливих відносин з Україною, які мали б бути формалізовані на основі документів про «розширені і поглиблені» відносини України-НАТО та останніх українських пропозицій, підтверджено створення Інформаційного центру НАТО в Україні.

Однією з ключових віх у співпраці України з НАТО під час президентства Кучми стало підписання Хартії про особливе партнерство між НАТО та Україною в 1997 році [21]. Ця Хартія підтвердила відданість України демократичним принципам, ринковим реформам і верховенству

права, водночас окресливши рамки для посиленого співробітництва в таких сферах, як реформа сектору оборони та безпеки, співробітництво між військовими та оборонно-промислове співробітництво. Підписанням Хартії Україна прагнула поглибити партнерство з НАТО, зміцнити свою обороноздатність та прискорити інтеграцію до євроатлантичних структур безпеки.

Також слід зазначити, що у період 29-30 червня 1998 року відбувся перший візит експертів Спільної робочої групи Україна-НАТО з питань військової реформи (СРГ) до Києва. Обговорювалися питання розвитку цивільного компоненту в Збройних Силах України та реформування Міністерства оборони.

8-9 липня 1998 року Генеральний секретар НАТО Х.Солана відвідав Україну з нагоди першої річниці підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО. Під час візиту відбулися зустрічі з керівництвом України та відвідини підприємства «Південмаш» у місті Дніпропетровську. 9 грудня 1999 року був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Україною та НАТО щодо призначення Офіцерів зв'язку НАТО в Україні [25].

Однак співпраця України з НАТО за президентства Кучми не обійшлася без викликів і протиріч. Цей період був відзначений політичною турбулентністю, економічними труднощами та внутрішніми розбіжностями, що часом ускладнювало співпрацю України з НАТО та її ширші зовнішньополітичні цілі. Крім того, відносини України з Росією залишалися чутливим питанням, оскільки Москва висловлювала занепокоєння щодо розширення НАТО на схід і намагалася впливати на своїх колишніх радянських сусідів, включаючи Україну. Це створило напруженість і дилеми для України, яка намагалася збалансувати свої прагнення до євроатлантичної інтеграції з необхідністю підтримувати конструктивні відносини з Росією.

Загалом співпраця між Україною та НАТО під час першого президентського терміну Леоніда Кучми характеризувалася комплексним та проактивним підходом, спрямованим на підвищення спроможності України у

сфері безпеки, сприяння регіональній стабільності та просування євроатлантичної інтеграції. Завдяки активній участі в заходах ПЗМ, створенню Комісії Україна-НАТО, підписанню Хартії про особливе партнерство та внеску в операції під керівництвом НАТО Україна поглибила своє партнерство з НАТО.

1.2. Розгляд внутрішніх політичних динамік, які впливали на стратегічні рішення України щодо НАТО

Внутрішня політична динаміка в Україні протягом 1990-х років відіграла значну роль у формуванні стратегічних рішень країни щодо НАТО. Ця динаміка характеризувалася складною взаємодією історичної спадщини, регіональних інтересів і конкуруючих бачень геополітичної орієнтації України, що вплинуло на підхід країни до євроатлантичної інтеграції та співпрацю з альянсом.

Політичний ландшафт України в 1990-х роках відзначався переходом від структур радянської доби до демократичної системи, що супроводжувалося викликами розбудови нації та держави. Країна зіткнулася зі спадщиною радянського минулого, включаючи глибоко вкорінені бюрократичні структури, економічну залежність і розбіжності суспільства. Під час цього переходу політичні еліти України розділилися щодо питання геополітичної орієнтації України: одні виступали за тісніші зв'язки з Росією та Співдружністю Незалежних Держав (СНД), тоді як інші підтримували прозахідну орієнтацію на Європу та НАТО [1, с. 130].

Прозахідний табір, до якого входили такі партії, як Рух, а пізніше Народний Рух України, виступав за тісніші зв'язки з Європою та НАТО. Це впливає з їхніх програмних документів, зокрема НРУ, де зазначено, що Народний Рух України першочерговим завданням у контексті військової безпеки вважає приєднання України до євроатлантичного блоку (НАТО) (<https://www.rukh.team/program/>). Вони розглядали членство в НАТО як засіб

посилення безпеки та суверенітету України, особливо перед лицем потенційної російської агресії. Ці партії часто підтримували західноорієнтовані інтелектуали, групи громадянського суспільства та верстви населення Західної та Центральної України, де проєвропейські настрої були сильнішими. Лідери Руху вважали, що членство в НАТО є ключовим фактором для гарантування безпеки та суверенітету України після розпаду Радянського Союзу. Вони також вірили, що членство в НАТО допоможе Україні модернізувати свої збройні сили та інтегруватися в євроатлантичні політичні та економічні структури.

З іншого боку, проросійський табір, до якого входили такі партії, як Комуністична партія України, а пізніше Партія регіонів, підтримували тісніші зв'язки з Москвою та ставилися до розширення НАТО з підозрою. Вони стверджували, що розширення НАТО загрожує історичним зв'язкам України з Росією та може загострити напруженість у стосунках з Москвою. Цей табір знайшов підтримку серед російськомовного населення східної та південної України, де культурні та економічні зв'язки з Росією були більш вираженими [16, с. 185]. Комуністична партія України, спадкоємиця Комуністичної партії Радянського Союзу, рішуче виступала проти членства в НАТО. Комуністи вважали, що НАТО є імперіалістичним блоком, який загрожує національним інтересам України. Вони також побоювалися, що членство в НАТО призведе до відновлення холодної війни та розколу України.

Інше бачення було у соціал-демократів. Соціал-демократична партія України спочатку займала нейтральну позицію щодо членства в НАТО. Однак з часом партія стала більш схильною до членства, вважаючи, що це допоможе Україні забезпечити свою безпеку та демократію. Соціал-демократи також вірили, що членство в НАТО допоможе Україні провести необхідні економічні та політичні реформи.

Внутрішня політична динаміка була ще більше ускладнена регіональною різноманітністю та історичною спадщиною України. Західні регіони України, включаючи Львів та Івано-Франківськ, мали історичні

зв'язки з Центральною Європою та були схильні підтримувати тіснішу інтеграцію з НАТО та Європейським Союзом. Навпаки, східні та південні регіони, такі як Донецьк і Крим, мали сильніші економічні та культурні зв'язки з Росією та більш скептично ставилися до НАТО [29].

Стилі керівництва та особисті амбіції ключових політичних фігур також вплинули на позицію України щодо НАТО. Президент Леонід Кравчук, який був першим президентом України з 1991 по 1994 рік, дотримувався обережного підходу до НАТО, намагаючись збалансувати прагнення України до євроатлантичної інтеграції з необхідністю підтримувати конструктивні відносини з Росією. Наступник Кравчука, президент Леонід Кучма, зайняв більш проактивну позицію щодо НАТО, позиціонуючи Україну як готового партнера в євроатлантичному співробітництві в галузі безпеки та виступаючи за тісніші зв'язки з альянсом.

Співробітництво України з НАТО було ключовим аспектом зовнішньої політики України, що суттєво вплинуло на її статус на міжнародній арені. Розташована на перетині Європи та Росії, взаємодія України із Західним альянсом сформована складною геополітичною динамікою. Розширення НАТО на схід на територію колишнього Радянського Союзу створило для України як можливості, так і виклики, оскільки вона розвиває свої відносини із Заходом, зберігаючи при цьому історичні зв'язки з Росією. Цей акт балансування підкреслив стратегічну важливість України та підкреслив делікатний геополітичний баланс, який їй необхідно дотримуватися, щоб захистити свою безпеку та суверенітет.

З точки зору безпеки, співпраця України з НАТО була зумовлена модернізацією ЗСУ і підвищення її обороноздатності. Участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру» та спільні військові навчання надали Україні цінні можливості для покращення оперативної сумісності, можливостей реагування на кризи та ініціатив з оборонної реформи. Ці зусилля відіграли важливу роль у зміцненні обороноздатності України та підготовці її збройних сил до протидії новим загрозам безпеці, включно з

конфліктами в її найближчому сусідстві [23].

У 1994 році Україна приєдналася до програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) НАТО, що знаменувало собою початок офіційної співпраці. Протягом 1990-х років Україна брала участь у численних миротворчих місіях та навчаннях НАТО, а також активно реформувала свою армію відповідно до стандартів альянсу.

Отже, внутрішні політичні динаміки в Україні суттєво впливали на стратегічні рішення щодо членства в НАТО. Різні політичні партії мали різні позиції, від рішучої підтримки до жорсткого опору. Кон'юнктура того часу, включаючи розпад СРСР, розширення НАТО, російську агресію та внутрішньополітичну нестабільність, також відіграла значну роль. Вплив західних держав та громадська думка також були важливими факторами. У підсумку, рішення України про прагнення до членства в НАТО було складним та багатогранним, яке приймалося під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів.

1.3. Недоліки в системі оборони та безпеки: реформи армії, військової промисловості

У 1990-х роках Україна зіткнулася зі значними недоліками у своїй системі оборони та безпеки, особливо в контексті реформ в армії та військовій промисловості, оскільки вона намагалася узгодити себе зі стандартами та практикою НАТО. Ці недоліки випливають із спадщини військової структури радянської доби, економічних викликів і політичної невизначеності після здобуття країною незалежності.

Однією з головних слабкостей була застаріла та неефективна структура українських збройних сил, успадкована від Радянського Союзу. Військові характеризувалися неефективним особовим складом, застарілою технікою та неефективними механізмами командування та управління. Ця застаріла структура перешкоджала здатності України адаптуватися до сучасних

концепцій ведення війни та стандартів НАТО, що призвело до неефективності оборонного планування та операцій.

Крім того, військова промисловість України страждала від браку модернізації та інвестицій. Розпад Радянського Союзу порушив ланцюжки постачання та виробничі можливості українського оборонного сектору, що призвело до зниження якості та кількості військового обладнання та технологій. Військово-промисловий комплекс, який раніше спирався на централізоване радянське планування та ресурси, намагався перейти до ринково-орієнтованої економіки та конкурувати на світовому ринку озброєнь [3, с. 17].

Реформам оборони та безпеки України в 1990-х роках заважали економічні проблеми та бюджетні обмеження. У цей період країна пережила серйозні економічні спади та фінансову кризу, що призвело до заходів жорсткої економії та скорочення витрат на оборону. Як наслідок, Україні бракувало фінансових ресурсів, необхідних для інвестування в модернізацію своїх збройних сил, модернізацію військової техніки та підвищення можливостей оборонної промисловості.

Політична нестабільність і невизначеність також викликали реформи оборони та безпеки в Україні протягом 1990-х років. Країна зазнала багатьох змін у керівництві, коли чергові уряди боролися з внутрішніми розбіжностями, боротьбою за владу та конкуруючими баченнями геополітичної орієнтації України. Ці політичні потрясіння підірвали безперервність та ефективність оборонної політики та ініціатив реформ, сприяючи бюрократичній інертності та опору змінам у військовій та оборонній установі [17].

Недоліки в системі оборони та безпеки України мають комплексний характер і пов'язані як з історичною спадщиною, так і з сучасними викликами. Ось деякі з ключових проблем, які стосуються реформи армії та військової промисловості:

1. Корупція та неефективне управління

Одним із найбільших викликів є високий рівень корупції, яка присутня в оборонному секторі. Зловживання при закупівлях, відмивання коштів і нецільове використання державних ресурсів послаблюють армію, обмежуючи її можливості в отриманні сучасної зброї та техніки. Бюрократичні процеси і нестача прозорості в оборонних закупівлях часто затримують модернізацію армії.

2. Недостатня модернізація армії

Попри значний прогрес у реформуванні армії після 2014 року, вона все ще стикається з проблемами технічного забезпечення. Велика частина техніки та обладнання застаріла або потребує ремонту. Переходу на стандарти НАТО бракує системного підходу, а оновлення техніки проходить повільно. Це ускладнює здатність армії ефективно протидіяти сучасним загрозам.

3. Низька оперативна сумісність з НАТО

Однією з цілей реформ української армії є досягнення сумісності зі стандартами НАТО. Хоча певні кроки вже зроблені, як-от навчання за стандартами НАТО і створення професійних бойових підрозділів, повна інтеграція у військові та командні структури альянсу залишається викликом. Проблеми з комунікацією, логістикою та забезпеченням ускладнюють співпрацю з іноземними партнерами.

4. Проблеми у військово-промисловому комплексі

Українська військова промисловість має великий потенціал, але стикається з численними проблемами. Серед них:

- Недофінансування: Багато підприємств страждають від хронічного браку коштів, що обмежує їхні можливості для розробки нових озброєнь.

- Застаріла інфраструктура: Велика частина оборонних заводів потребує модернізації.

- Низький рівень інновацій: Хоча українські конструктори мають досвід, інвестиції в наукові дослідження та розробки залишаються низькими, що обмежує створення сучасних зразків озброєння.

- Кадрові проблеми: Багато висококваліфікованих фахівців виїжджають за кордон через низькі зарплати та відсутність перспектив.

Система резерву та мобілізації

Система резерву в Україні потребує суттєвого покращення. Хоча після 2014 року було зроблено певні зусилля для створення боєздатного резерву, механізми мобілізації, підготовки та оснащення резервістів залишаються недостатньо ефективними. Часто не вистачає ресурсів для регулярних навчань, а організація самої системи не відповідає потребам сучасної війни.

Інформаційна та кібербезпека

Оборонна система України також потребує зміцнення у сфері інформаційної безпеки. В умовах гібридної війни, яку веде Росія, захист критичної інфраструктури від кіберзагроз та інформаційних атак є життєво важливим. Втім, система кіберзахисту залишається слабкою і недофінансованою.

Україна зробила значні кроки у реформуванні своєї армії та оборонної системи, однак для ефективного захисту країни необхідні подальші реформи. Боротьба з корупцією, модернізація техніки та інфраструктури, підвищення ефективності військової промисловості та розвиток кібербезпеки є ключовими напрямками для підвищення обороноздатності країни [17].

Слід також відзначити, що прагнення України приєднатися до стандартів і практики НАТО стикалися з перешкодами через геополітичні міркування та регіональну напруженість. Протидія Росії розширенню НАТО та її спроби вплинути на колишні радянські території, включно з Україною, ускладнили зусилля Києва налагодити тіснішу співпрацю з альянсом. Привид російської опозиції та занепокоєння щодо можливої помсти ще більше підірвали здатність України здійснити комплексні реформи оборони та безпеки відповідно до стандартів НАТО.

Реформи в українській армії сильно підібралися до питання про занепад оборонного потенціалу країни. Це включало постійне скорочення особового складу та техніки, недостатнє фінансування, розбалансованість

оборонного бюджету, недостатню бойову підготовку та неадекватне оснащення військ. В той час, коли в Україні обговорювалася необхідність скорочення збройних сил та ідея нейтралітету або позаблоковості, забувалося, що сильна нейтральна або позаблокова держава має бути добре забезпечена сучасною технікою та мати потужні сили територіальної оборони [13, с. 319].

В той час постійно змінювалися доктринальні документи, з регулярністю недофінансовувалися і не виконувалися в повному обсязі програми розвитку ЗС України, реформування оборонної промисловості, розвитку озброєння і військової техніки. Крім того, нормативно-правова база країни не відповідала тим викликам і загрозам з якими стикалась Україна і, в першу чергу, з тими, що генерувались РФ.

Реформам української армії сприяла участь України в миротворчих місіях у 1990-х роках означала значну відданість міжнародному миру та безпеці, демонструючи готовність країни сприяти зусиллям, спрямованим на вирішення конфліктів і підтримку стабільності в різних регіонах. Завдяки участі в місіях під егідою Організації Об'єднаних Націй (ООН) і НАТО Україна відігравала активну роль у сприянні миру та гуманітарній допомозі в районах, уражених конфліктом. Розглянемо детальніше участь України в цих місіях у 1990-х роках:

- 1) Міжнародні миротворчі сили в колишній Югославії (UNPROFOR) - 1992. Перший крок України до миротворчої діяльності відбувся у 1992 році, коли вона розгорнула контингент до складу Міжнародних миротворчих сил у колишній Югославії (ЮНПОФОР). Ця місія мала на меті пом'якшити конфлікт і насильство на Балканах після розпаду Югославії. Українські миротворці брали участь у таких зусиллях, як доставка гуманітарної допомоги, захист цивільного населення та забезпечення миру, демонструючи відданість України міжнародному миру та безпеці [27, с. 482].
- 2) Місія ООН на Гаїті (UNMIH) - 1994.

Українські миротворці брали участь у Місії ООН на Гаїті (МООНГ) у 1994 році. Ця місія була створена для підтримки відновлення демократії та стабільності на Гаїті після періоду політичних потрясінь. Українські війська брали участь у зусиллях, спрямованих на підтримку безпеки, сприяння поверненню демократичного врядування та допомогу в гуманітарних операціях. Участь України в UNMIH підкреслила її відданість просуванню демократії та стабільності за межами свого найближчого регіону.

3) Сили Косово (KFOR) - 1999.

У 1999 році Україна направила свій контингент для участі в Силах для Косово (KFOR), миротворчій місії під проводом НАТО в Косово. Ця місія мала на меті стабілізувати регіон і підтримати виконання мирних угод після війни в Косово. Українські миротворці відіграли важливу роль у підтриманні безпеки, здійсненні патрулювання та сприянні поверненню переміщених осіб, сприяючи зусиллям із відновлення довіри та стабільності в постконфліктному Косово.

4) Інші місії ООН і НАТО.

Протягом 1990-х років українські миротворці також служили в різних інших місіях ООН і НАТО, включаючи Місію спостерігачів ООН у Грузії (UNOMIG) і Стабілізаційні сили під проводом НАТО в Боснії та Герцеговині (SFOR). Ці місії займалися вирішенням конфліктів і напруженістю в таких регіонах, як Кавказ і Балкани, де українські миротворці зробили цінний внесок у миротворчі зусилля, операції з надання гуманітарної допомоги та ініціативи щодо цивільного захисту [28].

Тепер розглянемо оперативні дії України під егідою НАТО.

- 1) Багатонаціональні навчання НАТО «Північний щит» - 1995. У 1995 році Україна брала участь у перших багатонаціональних навчаннях НАТО «Північний щит». Ці навчання були спрямовані на підвищення оперативної сумісності та співпраці між державами-членами НАТО та країнами-партнерами в контексті колективної оборони та сценаріїв реагування на кризи. Участь України продемонструвала її відданість

регіональній безпековій співпраці та її готовність працювати разом із силами НАТО для вирішення спільних викликів безпеці.

2) Військово-морська операція -1997.

Українські військові кораблі брали участь у військово-морській операції НАТО у Середземному морі у 1997 році. Ця операція була зосереджена на морській безпеці та наглядових діях у Середземноморському регіоні, спрямованих на протидію таким загрозам, як піратство, контрабанда та незаконна торгівля. Участь України підкреслила її відданість співпраці з НАТО у сфері безпеки на морі та її готовність внести свій внесок у військово-морські засоби для багатонаціональних зусиль із захисту морських шляхів і забезпечення регіональної стабільності.

3) Розміщення літаків НАТО під час операції Allied Force - 1999:

У 1999 році Україна надала авіабазу Бельбек у Криму для розміщення літаків НАТО під час операції Об'єднаних сил у Косово. Ця операція, проведена у відповідь на гуманітарну кризу та конфлікт у Косово, мала на меті запобігти подальшому насильству та захистити цивільне населення. Запропонувавши матеріально-технічну підтримку та розмістивши літаки НАТО на авіабазі Бельбек, Україна продемонструвала свою відданість підтримці операцій під керівництвом НАТО та сприянню стабільності на Балканах [26].

Підсумовуючи, слабкі місця в системі оборони та безпеки України, включаючи застарілі військові структури, нерозвинений військово-промисловий комплекс, економічні виклики, політичну нестабільність і геополітичну напруженість, становили значні перешкоди для зусиль країни приєднатися до НАТО в 1990-х роках. Усунення цих недоліків вимагало комплексних реформ, інституційних змін та постійних інвестицій у модернізацію оборони, яку Україні було важко реалізувати серед складнощів пострадянського перехідного періоду та регіональної геополітики.

РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЯ ВЗАЄМИН УКРАЇНИ З НАТО В КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТА БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ 2000 - 2010-Х РОКІВ

2.1. Оцінка внеску України в міжнародну безпеку та стабільність через співпрацю з НАТО

Варто наголосити, що Україна здійснила значні ініціативи оборонної реформи у співпраці з НАТО. Наприклад, План дій партнерства щодо оборонної реформи (ПАРП) сприяв модернізації збройних сил України шляхом запровадження стандартів і практик НАТО. Це включало реформи в таких сферах, як командно-управлінські структури, логістика та військова освіта, спрямовані на підвищення ефективності та професіоналізму української армії [19].

Україна зробила значний внесок в операції під проводом НАТО з підтримання миру та врегулювання кризових ситуацій у 2000 - 2010-х роках, про які ми поговоримо більш детально згодом. Участь України в цих операціях продемонструвала її відданість міжнародній безпеці та готовність робити внесок в ініціативи під проводом НАТО.

У 2000-х роках співпраця між Україною та НАТО набула нового динамічного розвитку, ставши важливою частиною євроатлантичної інтеграції України. В цей період Київ активно розвивав відносини з Північноатлантичним альянсом, прагнучи зміцнити свою безпеку та обороноздатність у рамках міжнародних ініціатив.

Основні етапи співпраці України з НАТО у 2000-х роках:

1. Хартія про особливе партнерство (1997) та План дій Україна-НАТО (2002)

Підписана у 1997 році Хартія про особливе партнерство між Україною і НАТО стала основою для розвитку відносин на початку 2000-х років. У 2002 році було схвалено План дій Україна-НАТО, що передбачав конкретні заходи для зближення країни з Альянсом. Це включало політичний діалог, реформування сектору оборони, спільні військові навчання та обмін

досвідом.

2. Прагнення до членства в НАТО (2002)

У 2002 році на саміті у Празі Україна офіційно заявила про своє прагнення стати членом НАТО. Президент Леонід Кучма підтвердив курс на євроатлантичну інтеграцію, що стало важливим кроком у формуванні політики співпраці з Альянсом. Ця ініціатива відображала стратегічне бачення України як частини європейської безпеки.

3. Інтенсифікований діалог (2005)

Після Помаранчевої революції 2004 року і приходу до влади президента Віктора Ющенка, Україна активізувала свої зусилля на шляху до НАТО. У 2005 році було розпочато Інтенсифікований діалог щодо питань можливого членства України в НАТО. Це був важливий сигнал для західних партнерів, що Україна готова до глибшої співпраці та реформ у сфері безпеки.

4. Військові навчання та миротворчі операції

Протягом 2000-х років Україна брала активну участь у військових навчаннях НАТО, таких як серія навчань "Щит миру" та "Козацький степ". Крім того, українські військові долучалися до миротворчих місій під егідою НАТО, зокрема в Балканському регіоні, Іраку та Афганістані. Це дозволило Україні зміцнити свої оборонні спроможності та взаємодіяти з арміями країн НАТО.

5. Реформування оборонного сектору

Однією з головних цілей співпраці з НАТО було реформування Збройних Сил України відповідно до стандартів Альянсу. Це включало професіоналізацію армії, поліпшення військового управління, оптимізацію оборонного бюджету та впровадження стандартів НАТО в підготовці особового складу.

6. Криза у відносинах (2008)

На Бухарестському саміті НАТО у 2008 році Україна сподівалася отримати План дій щодо членства (ПДЧ). Проте через опір окремих країн-членів Альянсу, зокрема Німеччини та Франції, Україна не отримала

ПДЧ, хоча було підтверджено перспективу майбутнього членства. Це рішення спричинило певну напругу в українсько-натовських відносинах [18, 19].

Значення співпраці з НАТО у 2000-х роках: співпраця з НАТО у 2000-х роках мала важливе значення для України, оскільки вона заклала фундамент для подальшої інтеграції з євроатлантичною спільнотою. Незважаючи на складні політичні обставини та внутрішні виклики, Україна поступово адаптувала свою військову систему до стандартів НАТО, що дозволило їй підвищити рівень власної безпеки та зміцнити свою позицію на міжнародній арені.

У 2010-х роках співпраця України з НАТО набула нового стратегічного значення в умовах погіршення безпекової ситуації в регіоні. Цей період відзначився не лише поглибленням партнерства, а й зміною характеру взаємовідносин, зумовленою агресією Росії проти України та необхідністю зміцнення оборонних можливостей країни.

Основні аспекти співпраці України з НАТО у 2010-х роках:

1. Поглиблення співпраці після Революції Гідності (2014)

Після Революції Гідності та анексії Криму Росією в 2014 році Україна кардинально змінила свій зовнішньополітичний курс, підтвердивши прагнення до євроатлантичної інтеграції. Ці події стали переломним моментом у співпраці з НАТО. Альянс підтримав Україну, засудивши російську агресію та посиливши військову, політичну та технічну підтримку країни.

2. Комплексний пакет допомоги Україні (2016)

На Варшавському саміті НАТО в 2016 році було затверджено Комплексний пакет допомоги для України, який став основою співпраці в галузі безпеки й оборони. Цей пакет включав технічну, матеріальну, консультативну та навчальну підтримку. Основна мета – посилення обороноздатності України та реформування її Збройних сил відповідно до стандартів НАТО.

3. Проведення спільних військових навчань

У 2010-х роках Україна активно брала участь у спільних військових навчаннях з країнами-членами НАТО, зокрема таких як «Сі Бриз» (Sea Breeze) та «Репід Трайдент» (Rapid Trident). Ці навчання були спрямовані на підвищення взаємодії між українськими військовими та силами НАТО, що мало важливе значення для оборони України під час збройного конфлікту на сході країни.

4. Військово-технічна підтримка та реформи оборонного сектору

НАТО підтримувало Україну в реформуванні її оборонного сектору та модернізації Збройних сил. Особлива увага приділялася створенню системи управління, сумісної зі стандартами НАТО, підготовці військових кадрів, кібербезпеці та медичній допомозі. Ці реформи дозволили Україні зміцнити свої оборонні можливості та краще протистояти зовнішнім загрозам.

5. Надання статусу «країни-аспіранта» (2018)

У 2018 році Україна отримала офіційний статус «країни-аспіранта» на членство в НАТО. Це був важливий крок у напрямку євроатлантичної інтеграції, який підтвердив прагнення України стати повноправним членом Альянсу. НАТО визнало зусилля України щодо реформ та сприяло подальшій адаптації країни до стандартів Альянсу.

6. Посилення взаємодії в умовах російської агресії

В умовах триваючого конфлікту на Донбасі співпраця України з НАТО стала життєво важливою. Альянс надавав Україні допомогу у сфері розвідки, військової підготовки, медичних послуг та інструкторської підтримки. Крім того, НАТО допомагало Україні захищатися від гібридних загроз, зокрема у сфері кібербезпеки та інформаційної війни.

7. Політична підтримка України

Протягом 2010-х років НАТО неодноразово заявляло про підтримку територіальної цілісності та суверенітету України. Політична підтримка Альянсу включала постійну дипломатичну та міжнародну допомогу, що сприяло консолідації міжнародного тиску на Росію і підвищувало значення України у світовій безпековій політиці.

Значення співпраці з НАТО у 2010-х роках: співпраця України з НАТО в 2010-х роках стала стратегічно важливою для захисту національної безпеки та суверенітету країни. Цей період заклав основи для глибшого партнерства, орієнтованого на інтеграцію України до євроатлантичної безпекової системи. Реформи у сфері безпеки, активна участь у міжнародних навчаннях та політична підтримка з боку НАТО дозволили Україні протистояти російській агресії та зміцнити свої позиції на міжнародній арені [19, 23].

В період 2000 - 2010-х років, Україна брала активну участь у стратегічному діалозі та консультаціях з НАТО через такі механізми, як Комісія Україна- НАТО. Ця платформа надала Україні можливість брати участь у дискусіях з питань безпеки, що становлять взаємний інтерес, обмінюватися думками з державами-членами НАТО та сприяти процесам прийняття рішень. Наприклад, внесок України відіграв важливу роль у формуванні підходу НАТО до викликів регіональній безпеці у Східній Європі [18, с. 28].

Завдяки співпраці з НАТО Україна покращила свій потенціал і можливості врегулювання кризових ситуацій. Наприклад, Україна брала участь у навчаннях з планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру в рамках ПЗМ, покращуючи свою здатність реагувати на гуманітарні кризи, стихійні лиха та інші надзвичайні ситуації. Привівши свої процедури врегулювання кризових ситуацій у відповідність зі стандартами НАТО, Україна зробила внесок у регіональну стабільність і стійкість до нових загроз безпеці.

Зрештою, незважаючи на виклики та складності, притаманні українському геополітичному середовищу, її співпраця з НАТО в 2000 - 2010-х роках заклала основу для поглиблення зв'язків і продовження співпраці в наступні роки. Беручи активну участь у заходах ПЗМ, узгоджуючи свою оборонну політику зі стандартами НАТО та сприяючи зусиллям у сфері регіональної безпеки, Україна продемонструвала свою відданість міжнародній безпеці та стабільності та позиціонувала себе як

цінного партнера в євроатлантичному безпековому співробітництві.

2.2. Аналіз участі України в миротворчих місіях та оперативних діях під егідою НАТО

Участь України в миротворчих місіях та оперативних діях під егідою НАТО у 2000 - 2010-х роках стала важливою частиною у внеску країни в міжнародну безпеку та стабільність. Завдяки активній участі в різноманітних місіях та операціях Україна продемонструвала свою відданість зусиллям у сфері колективної безпеки та готовність сприяти миротворчим ініціативам за межами своїх кордонів.

Участь України в миротворчих місіях у 2000 - 2010-х роках означала значну відданість міжнародному миру та безпеці, демонструючи готовність країни сприяти зусиллям, спрямованим на вирішення конфліктів і підтримку стабільності в різних регіонах. Завдяки участі в місіях під егідою Організації Об'єднаних Націй (ООН) і НАТО Україна відіграла активну роль у сприянні миру та гуманітарній допомозі в районах, уражених конфліктом.

У 2000-х роках Україна активно брала участь у миротворчих місіях під егідою НАТО, демонструючи свою відданість зміцненню міжнародної безпеки та стабільності. Українські збройні сили брали участь у кількох ключових операціях, що свідчило про прагнення країни до інтеграції з євроатлантичними структурами та внесок у глобальні безпекові ініціативи.

Однією з найбільш відомих миротворчих місій, у яких Україна брала участь, була операція НАТО в Косово (KFOR), розпочата в 1999 році. Український контингент, спільно з польськими силами, утворив українсько-польський батальйон, який брав участь у забезпеченні стабільності в регіоні та допомозі у відновленні нормального життя для місцевого населення. Ця участь підкреслила важливість співпраці України з НАТО в миротворчих операціях.

Також українські військові брали участь в операції НАТО "Активні

зусилля" у Середземному морі. Ця операція була спрямована на забезпечення безпеки морських шляхів і боротьбу з тероризмом. Участь українських кораблів у патрулюванні вод свідчила про готовність України долучитися до колективної безпеки у морському просторі.

У 2000-х роках Україна також підтримувала місії НАТО в Афганістані в рамках Міжнародних сил сприяння безпеці (ISAF). Українські військові надавали підтримку силам НАТО у забезпеченні стабільності в країні, тренуванні місцевих сил безпеки та наданні гуманітарної допомоги.

Ці миротворчі місії дозволили Україні поглибити співпрацю з НАТО, підвищити рівень професіоналізму своїх збройних сил та зміцнити репутацію на міжнародній арені. Водночас участь у таких місіях була важливою частиною прагнення України до євроатлантичної інтеграції та активного внеску у забезпечення миру та стабільності у світі [27, с. 482].

Протягом 2000-х років українські миротворці також служили в різних інших місіях ООН і НАТО, включаючи Місію спостерігачів ООН у Грузії (UNOMIG) і Стабілізаційні сили під проводом НАТО в Боснії та Герцеговині (SFOR). Ці місії займалися вирішенням конфліктів і напруженістю в таких регіонах, як Кавказ і Балкани, де українські миротворці зробили цінний внесок у миротворчі зусилля, операції з надання гуманітарної допомоги та ініціативи щодо цивільного захисту [28].

Участь України у миротворчих місіях НАТО в 2010-х роках була важливою частиною співпраці між Україною та Північноатлантичним альянсом. Україна активно долучалася до міжнародних операцій НАТО задля підтримки миру та стабільності у світі, що підкреслювало її готовність співпрацювати з західними партнерами у сфері безпеки.

Ключові аспекти участі України у миротворчих місіях НАТО у 2010-х роках:

1. Афганістан (Місія ISAF та операція «Рішуча підтримка»)

Україна брала активну участь у Міжнародних силах сприяння безпеці (ISAF) в Афганістані, які діяли під егідою НАТО до 2014 року. Українські

військові фахівці займалися логістичними завданнями, розмінуванням, медичним забезпеченням та тренуванням афганських сил безпеки. Після завершення місії ISAF Україна продовжила свою участь в операції «Рішуча підтримка», що розпочалася у 2015 році та була спрямована на підготовку та консультування афганських сил безпеки.

2. Косово (KFOR)

Українські миротворці також брали участь у місії НАТО в Косово (KFOR), спрямованій на підтримку стабільності у регіоні після збройного конфлікту 1990-х років. Українські контингенти забезпечували безпеку та підтримували громадський порядок, сприяли процесам розмінування, а також брали участь у гуманітарних операціях.

3. Антипіратські операції

Українські військові моряки брали участь у міжнародних антипіратських операціях НАТО в районі Аденської затоки та узбережжя Сомалі, спрямованих на забезпечення безпеки судноплавства у стратегічно важливих морських шляхах. Україна надавала як військові кораблі, так і особовий склад для цих операцій.

4. Внесок у глобальну безпеку

Участь України у миротворчих місіях НАТО сприяла зміцненню її міжнародного іміджу як надійного партнера у глобальній безпековій архітектурі. Це також дало можливість українським військовим отримувати цінний досвід у міжнародних операціях, взаємодіяти з військовими інших країн та впроваджувати передові стандарти НАТО у власній армії.

Протягом 2010-х років Україна демонструвала відданість спільним зусиллям із забезпечення миру та стабільності у різних куточках світу, що зміцнило її співпрацю з НАТО та заклало фундамент для подальшої інтеграції з альянсом [26].

Отже, участь України в миротворчих місіях та оперативних діях у 2000 - 2010-х роках продемонструвала роль країни як відповідального гравця на глобальній арені, що робить внесок у міжнародні зусилля з миру та безпеки

під егідою ООН і НАТО. Ці зусилля не лише продемонстрували спроможність України як постачальника безпеки, але й зміцнили її партнерство з міжнародними союзниками та підкреслили її відданість спільним цілям безпеки в євроатлантичному регіоні та за його межами.

Співпраця з НАТО принесла Україні низку значних здобутків: українська армія стала більш мобільною, боєздатною та сумісною з арміями країн НАТО; Україна здобула визнання як відповідальний партнер на міжнародній арені; реформи, проведені в рамках співпраці з НАТО, сприяли демократизації та верховенству права в Україні.

На внутрішньому рівні взаємодія України з НАТО відобразила ширші розбіжності всередині країни щодо її геополітичної орієнтації. Прозахідні фракції виступали за тісніші зв'язки з НАТО та євроатлантичну інтеграцію, розглядаючи це як шлях до зміцнення безпеки, стабільності та економічного процвітання. Навпаки, проросійські фракції виступали проти розширення НАТО, побоюючись, що це підірве історичні зв'язки України з Росією та загострить регіональну напруженість. Ці внутрішні дебати щодо геополітичної ідентичності України сформували зовнішньополітичні рішення країни та її підхід до співпраці з НАТО [9, с. 149].

Євроатлантична інтеграція була і залишається центральним принципом зовнішньої політики України, а НАТО є ключовим стовпом її взаємодії із західними інституціями. Україна у 2000 - 2010-х роках намагалась поглибити своє партнерство з альянсом через такі механізми, як Комісія Україна-НАТО та Річні національні програми. Ці рамки забезпечили Україні платформу для політичного діалогу, оборонного співробітництва та спільного прийняття рішень, зміцнюючи її зв'язки з державами-членами НАТО та підвищуючи довіру до неї як відповідального міжнародного актора.

Участь в операціях і навчаннях під керівництвом НАТО ще більше зміцнила позиції України в міжнародному співтоваристві, продемонструвавши її відданість колективній безпеці та регіональній стабільності. Через участь у миротворчих місіях, оперативних діях та

спільних навчаннях Україна продемонструвала свою готовність сприяти міжнародним зусиллям у сфері безпеки та працювати разом із силами НАТО для вирішення спільних викликів. Ця активна участь зміцнила дипломатичний вплив і помітність України на світовій арені, позиціонує її як цінного партнера в євроатлантичному співробітництві в галузі безпеки та просуваючи її прагнення до інтеграції в західні інститути [12, с. 388].

Підсумовуючи, зазначимо, що співпраця України з НАТО була визначальною рисою зовнішньої політики України в пострадянський період, формувала її статус на міжнародній арені та впливала на її стратегічні розрахунки. Незважаючи на виклики та складнощі, взаємодія України з НАТО зміцнила її безпеку, посилила її обороноздатність і зміцнила її відданість євроатлантичній інтеграції. Співпраця України з НАТО в 2000 - 2010-х роках стала далекоглядним кроком, який значно зміцнив обороноздатність країни та сприяв її інтеграції до євроатлантичного простору. Зважаючи на жорстоку війну з Росією, співпраця з НАТО стає ще більш актуальною, адже вона є ключовим фактором для захисту України від подальшої агресії, відновлення та модернізації армії, а також інтеграції до євроатлантичного простору.

2.3. Вплив та реакція Росії на прагнення України вступу до НАТО

Вплив і реакція Росії на прагнення України приєднатися до НАТО в 2000 – першій половині 2010-х років були складними та багатограними, відображаючи стратегічні інтереси Москви, історичні зв'язки з Україною та занепокоєння щодо розширення НАТО на схід. Протягом згаданого періоду Росія сприймала розширення НАТО як значний виклик безпеці, розглядаючи його як загрозу своїм стратегічним інтересам і регіональному впливу. Москва була особливо чутливою до перспективи України, свого сусіда та, як вони вважали «історичного союзника», приєднатися до НАТО, оскільки це потенційно могло б зменшити сферу впливу Росії та підірвати її безпеку вздовж її західного кордону.

У відповідь на прагнення України приєднатися до НАТО Росія у період 2000 - 2013 років застосувала комбінацію дипломатичного тиску, економічних стимулів і стратегічних маневрів, щоб відмовити Київ від налагодження тісніших зв'язків з альянсом. РФ прагнула зберегти Україну у своїй сфері впливу та запобігти подальшому розширенню НАТО на схід, розглядаючи Україну як важливу буферну державу та стрижень своєї стратегії безпеки на пострадянському просторі [10, с. 106].

Наш східний сусід сприймав розширення НАТО, яке включало прийняття до альянсу колишніх радянських республік, як загрозу своїй власній безпеці та впливу в регіоні. З геополітичної точки зору, Україна, розташована на Чорному морі та межує з кількома країнами-членами НАТО, розглядалася як ключовий буфер для захисту російських інтересів. В той час, Україна мала стратегічне геополітичне розташування, що робило її важливою для російських інтересів у Чорному морі та на Кавказі. Контроль над українськими портами, такими як Одеса та Севастополь, мав вирішальне значення для російського судноплавства та доступу до ресурсів. Крім того, Україна володіла значними запасами корисних копалин, які становили значний інтерес для російської економіки.

Вплив Росії на прагнення України вступити в НАТО виявлявся через різні канали, включаючи економічні важелі, енергетичну залежність і політичне втручання. Москва використовувала свої економічні зв'язки з Україною, включаючи експорт енергоносіїв і торговельні відносини, щоб чинити тиск на Київ і стимулювати тіснішу співпрацю з очолюваними Росією інтеграційними ініціативами, такими як Співдружність Незалежних Держав (СНД) і Євразійський економічний союз (ЄЕС). Наприклад, президенти Росії під час двосторонніх зустрічей у період до 2014 року застерігали українських лідерів від членства в НАТО, наголошуючи на потенційних ризиках для безпеки та стабільності України [11, с. 150].

В економічному плані Росія використовувала свій експорт енергоресурсів і торгівлі відносини з Україною, щоб чинити тиск на Київ і

стимулювати тіснішу співпрацю з очолюваними Москвою інтеграційними ініціативами. Одним із яскравих прикладів цього було використання природного газу як інструменту впливу. Росія запропонувала Україні пільгові ціни на газ в обмін на політичні поступки та більшу відповідність інтересам Москви. Крім того, Росія запровадила торговельні обмеження та тарифи на українські товари, сигналізуючи про свою готовність використовувати економічний тиск для досягнення своїх стратегічних цілей.

Крім того, Росія доклала дипломатичних зусиль, щоб підірвати прагнення України вступити в НАТО, посилюючи розбіжності в трансатлантичному альянсі та підкреслюючи потенційні ризики розширення НАТО. Російські чиновники стверджували, що розширення НАТО в Східній Європі дестабілізує регіон і спровокує військову конфронтацію з Росією. Москва також намагалася зобразити НАТО як агресивну та експансіоністську організацію, розглядаючи її дії як загрозу глобальній безпеці та стабільності [30].

Також слід зазначити, що російські ЗМІ розгорнули масштабну пропагандистську кампанію, спрямовану на дискредитацію НАТО та зображення альянсу як ворожої сили, що загрожує Росії. Ця кампанія використовувала дезінформацію, маніпуляції та залякування, щоб посіяти розбрат серед українського населення та підірвати підтримку членства в НАТО.

З позиції сучасності, ми можемо стверджувати, що прагнення України до НАТО стало ключовим фактором, що призвів до різкого погіршення відносин між Україною та Росією. Це призвело до дипломатичної напруженості, економічних санкцій, кібернетичних атак та зрештою до відкритих військових конфліктів (окупація Криму та АТО на Донеччині та Луганщині), які переросли у повномасштабну війну, яка триває станом на 2024 рік.

Як бачимо, у 2000-2010-х роках Україні не вдалося стати членом НАТО, в тому числі через те, що Росія зуміла успішно використати свої важелі

впливу, щоб завадити цьому, а західні країни не були готові йти на пряме протистояння з Росією через це питання [2, с. 6].

Таким чином, відповідь Росії на прагнення України приєднатися до НАТО у 2000-2010-х роках характеризувалася поєднанням дипломатичного тиску, економічних важелів і стратегічних маневрів, спрямованих на збереження впливу Москви на пострадянському просторі та протидію розширенню НАТО на Схід. За допомогою поєднання дипломатичних застережень, економічних стимулів і підтримки сепаратистських рухів Росія намагалася відмовити Україну від встановлення тісніших зв'язків з Альянсом і зберегти власні стратегічні інтереси в регіоні.

НАТО, як єдина організація, здатна формувати значущу і надійну військову потужність у Європі, відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки та стабільності по всьому континенту. Організація готова забезпечувати дотримання стандартів, правил і кодексів поведінки (згідно з Гельсінським Заключним актом, Паризькою хартією та іншими документами ОБСЄ), які визначають відносини як всередині, так і між державами євроатлантичного регіону. Вирішальну роль НАТО у реалізації мирних угод на Балканах і в сприянні стабілізації країн, що постраждали від війни на території колишньої Югославії, важко переоцінити у контексті формування військової ролі Альянсу в підтримці безпеки за межами членських країн.

Незважаючи на те, що основною метою НАТО як політичного союзу є зміцнення безпеки та стабільності по всій Європі, це не повинно підточувати його унікальне військове підґрунтя. Це підґрунтя створює необхідну основу для спільних військових заходів, що сприяють дотриманню правил, норм і кодексів поведінки між усіма державами Європи та всередині них. Інтегрована військова структура НАТО є ключовим засобом для розв'язання давніх проблем безпеки континенту, надаючи підтримку національним військовим потенціалам та спільному оборонному плануванню та операціям. Водночас військове основу НАТО повинно стати більш адаптивним та здатним проектувати силу на значні відстані.

Як альянс, заснований на спільних цінностях, НАТО є ідеальним інструментом для сприяння та забезпечення дотримання загальних норм і стандартів поведінки у всьому євроатлантичному регіоні, закріплених у Гельсінкському заключному акті. Вони включають обов'язки, пов'язані з принципами суверенітету, верховенства права, прагненнями до мирного існування, захистом прав людини та основних свобод, а також рівністю між народами.

У нових умовах НАТО має тісніше співпрацювати з іншими членами Північноатлантичного договору та державами під мандатом ООН або ОБСЄ, виходячи на передові позиції у міжнародному управлінні кризами. Нові структури повинні бути прийнятні для країн ЄС, що дозволить уникнути непотрібного дублювання при розгортанні збройних сил.

У рамках українських інтересів варто відмітити, що в сучасних умовах можливими загрозами євроатлантичній інтеграції нашої держави можуть стати безпосередня військова агресія від РФ та такі фактори:

- брак консенсусу серед країн-членів Альянсу стосовно прийняття України в організацію;
- внутрішні суперечності в НАТО через різні підходи до стратегічних цілей та бачень розвитку альянсу між США та країнами ЄС;
- неготовність Альянсу до значних фінансових вкладень для досягнення повної сумісності та створення єдиних стандартів розвитку військової організації між Україною та НАТО;
- різниця у рівні домовленостей щодо політико-дипломатичних зв'язків та економічної взаємодії на шляху інтеграції в структури Європейського Союзу, які відбуваються одночасно з підготовкою України до вступу в НАТО;
- небажання деяких країн НАТО (наприклад, Угорщини) погіршувати відносини з Росією через можливі ризики для їхнього економічного добробуту;
- невизначеність щодо чітких перспектив приєднання України до Північноатлантичного договору на тлі постійного розвитку

військово-політичних структур членів Альянсу та суттєвого відставання в цьому аспекті від України.

Зі сторони внутрішньодержавних процесів України це такі фактори:

– знищення старої пострадянської системи соціальних норм і економічного розвитку без створення нових ефективних механізмів, які б відповідали стандартам євроатлантичного співробітництва;

– розкол усередині проєвропейських політичних сил, викликаний боротьбою за владу, що негативно впливає на співпрацю з партнерами з Альянсу;

– дисбаланс між швидким розвитком національно-культурної сфери, що включає створення нової концепції української історії, процеси декомунізації, зміну сприйняття трагічних сторінок минулого народу, введення категорії «ментальних» перемог і низькі показники соціально-економічного розвитку;

– зниження значення понять демократії, прав та свобод, соціальної рівності через перебільшену увагу політиків, ЗМІ та громадських інститутів до їх застосування, що призводить до «ефекту абсурдності» у їх сприйнятті та розумінні більшістю населення;

– відсутність прозорості, стабільної основи та двозначність поглядів щодо питання деокупації східних та південних областей України від російської військової присутності.

РОЗДІЛ 3. ЕВОЛЮЦІЯ ВЗАЄМИН УКРАЇНИ З НАТО В КОНТЕКСТІ СТРИМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

3.1. Нові безпекові виклики для НАТО у світлі російсько-української війни

Російсько-українська війна, що почалася у 2014 році з анексії Криму та ескалації в 2022 році після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, кардинально змінила безпековий ландшафт Європи та глобальний порядок. Цей конфлікт підкреслив нові виклики для НАТО, які стосуються не лише територіальної цілісності його членів, але й питань кібербезпеки, енергетичної незалежності та підготовки до гібридних війн. Розглянемо основні з цих викликів.

Загроза колективній безпеці та розширення потенційних зон конфлікту

Одним з ключових викликів для НАТО стало посилення загрози для колективної безпеки Альянсу. Російське вторгнення в Україну поставило під питання здатність НАТО швидко і ефективно захищати своїх східноєвропейських членів. Країни Балтії та Польща, які межують із Росією та Білоруссю, опинилися у зоні підвищеної небезпеки. Ці країни розглядають своє членство в НАТО як головну гарантію безпеки, і Альянс мусить швидко адаптувати свою військову доктрину для захисту цих держав від можливих агресивних дій з боку Росії.

Зміцнення сил швидкого реагування НАТО і посилення присутності в регіоні стали відповіддю на загрозу. Також значно зросла важливість підготовки до так званих «гібридних» загроз, коли військові операції поєднуються з інформаційною війною, кібернападами та економічними санкціями.

Гібридна війна та кібербезпека

Гібридні загрози стали ключовим аспектом стратегії Росії в сучасних конфліктах. Використання дезінформації, кібератак та маніпуляцій з енергетичними ресурсами — це частина ширшої картини війни, яка виходить

за межі традиційної військової агресії. Кібератаки на критичну інфраструктуру, зокрема на енергосистеми та урядові мережі країн-членів НАТО, стають дедалі частішими і складнішими. Російсько-українська війна продемонструвала значну кіберзагрозу, яка може підірвати стійкість держав та їхніх союзників.

НАТО повинно не лише посилювати свої можливості у сфері кіберзахисту, але й розробляти нові протоколи координації та взаємодії між країнами-членами для протистояння таким загрозам. Крім того, питання взаємодії з приватним сектором у сфері кібербезпеки стає надзвичайно актуальним, оскільки багато критично важливих систем перебувають у приватних руках.

Енергетична безпека як новий аспект військових стратегій

Енергетична безпека є ще одним ключовим викликом, особливо для європейських членів НАТО. Росія довгий час використовувала енергетичні ресурси як інструмент впливу на політику інших країн, зокрема через постачання газу і нафти. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну змусило європейські країни переосмислити свою залежність від російських енергоресурсів. Для НАТО це означає необхідність інтеграції енергетичної стійкості в свої оборонні стратегії.

Перехід на альтернативні джерела енергії та диверсифікація енергопостачань стали пріоритетом для багатьох країн Європи, але це вимагає часу. У той же час, НАТО повинно розробляти плани щодо захисту критичної енергетичної інфраструктури, яка може бути об'єктом атак не лише в реальному, але й у кіберпросторі.

Зміни у військових технологіях та озброєнні

Російсько-українська війна також показала важливість сучасних технологій у веденні війни. Використання безпілотників, високоточної артилерії, а також технологій стеження і супутникової розвідки стало невід'ємною частиною воєнних дій. НАТО повинно переосмислити свою

військову стратегію, враховуючи новітні технологічні досягнення та необхідність модернізації власних збройних сил.

Сучасні війни все більше стають «технологічними», тому інвестиції в інноваційні розробки, а також у розвиток систем оборонних спроможностей країн-членів є критично важливими. Питання інтеграції нових технологій у збройні сили НАТО та покращення взаємодії між різними родами військ набуває все більшої актуальності [29].

Посилення глобальної ролі НАТО та нові альянси

Конфлікт в Україні підкреслив необхідність глобальної співпраці для збереження стабільності та безпеки в світі. НАТО довелося переглянути свої підходи до співпраці з партнерами за межами Європи, такими як Австралія, Японія та Південна Корея. Також важливим напрямком є співпраця з іншими міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз та ООН, щоб запобігати ескалації конфліктів.

Сучасні загрози для НАТО більше не обмежуються лише територіальними конфліктами. Вони включають глобальні виклики, такі як тероризм, екологічні катастрофи та економічні кризи, що виникають на тлі глобальної нестабільності. Ці виклики потребують від Альянсу не лише потужного військового потенціалу, але й комплексної дипломатичної та економічної стратегії для зміцнення глобальної безпеки.

Отже, російсько-українська війна змусила НАТО серйозно замислитися над своєю здатністю відповідати на нові виклики сучасного світу. Гібридні загрози, кібербезпека, енергетична незалежність та модернізація військових спроможностей — це лише частина широкого спектра проблем, які стоять перед Альянсом. Зважаючи на ескалацію конфліктів та зростання непередбачуваних загроз, НАТО має бути готовим до швидкої адаптації своїх стратегій, зміцнення колективної оборони та поглиблення міжнародної співпраці.

НАТО має три способи експортувати безпеку та створювати стабільність по всьому євроатлантичному регіону. Перш за все, союзники

мають посилити свої зусилля для допомоги країнам, що не входять до НАТО, у завершенні переходу до ринкових демократій. Це означає збільшену відданість успіху ініціатив, таких як програма "Партнерство заради миру", Рада євроатлантичного партнерства, Постійна спільна рада, Рада Україна-НАТО та інші органи, які спрямовані на залучення країн-партнерів і забезпечення ключового засобу для підсилення співпраці та допомоги у сфері безпеки в Європі. По-друге, НАТО повинно надати позитивний стимул для політичних, економічних та військових змін у нечленських країнах, зберігаючи можливість вступу до організації відкритою для всіх європейських країн, як це передбачено статтею 10 Вашингтонського договору.

Як єдина організація, здатна створити значний та надійний військовий потенціал в Європі, НАТО може відіграти вирішальну роль у забезпеченні безпеки та стабільності в регіоні, готова забезпечувати дотримання правил, норм та кодексів поведінки (згідно з Гельсінським Заключним актом, Паризькою хартією та іншими документами ОБСЄ), що регулюють взаємовідносини всередині та між державами євроатлантичного регіону. Ключова роль НАТО у впровадженні мирних угод на Балканах і підтримці стабілізації в суспільствах, розорених війною на території колишньої Югославії, є важливим елементом у військовій підтримці європейської безпеки поза межами країн-союзників.

Хоча пріоритетом НАТО як політичного об'єднання є забезпечення безпеки та стабільності по всій Європі, необхідно уникати підриву його унікальної військової основи. Ця основа є критично важливою для проведення спільних військових операцій, які підтримують дотримання норм та кодексів поведінки між державами в Європі. Інтегрована військова структура НАТО дозволяє вирішувати тривалі проблеми безпеки в регіоні, створюючи підвалини для національних військових можливостей та коопераційного планування оборонних дій. Однак військовий компонент

НАТО повинен стати більш гнучким та здатним на проектування сили на значні відстані.

Таким чином, Альянс зможе підтримувати спільні військові дії тих союзників, які бачать необхідність у розгортанні чи застосуванні військової сили. Підтримка зобов'язань щодо колективної оборони має залишатися основною функцією Альянсу, хоча непередбачуваних ситуацій, що вимагають втілення цих зобов'язань, може бути мало. Замість цього, можливості для спільних дій в Європі та поза її межами збільшуватимуться, що підтверджують події 2022-2023 років. Внутрішня адаптація НАТО спрямована на створення міцної та гнучкої основи для швидких дій у кризових ситуаціях.

У роки холодної війни НАТО було військовим альянсом із політичним фундаментом, який об'єднав країни, віддані демократії та індивідуальній свободі. Після падіння загроз з боку Радянського Союзу, політичні принципи залишились клеєм, що тримає союзників разом, вказуючи на необхідність переосмислення пріоритетів альянсу в сторону політичної спільноти на військовій основі. Головною метою НАТО у XXI столітті має бути розширення співтовариства демократичних держав у євроатлантичному регіоні, забезпечуючи водночас військову основу для спільної оборони. Альянс продовжуватиме підтримувати цю широку політичну та військову ціль, що матиме значні наслідки для його нової стратегічної концепції та майбутнього розширення.

Сучасні загрози безпеки та виклики для НАТО тісно пов'язані з агресивними діями Росії проти України.

У січні-лютому 1994 року Україна завершила формування політики щодо ядерного роззброєння, що сприяло розвитку масштабного співробітництва з НАТО. Це було офіційно оформлено 8 лютого 1994 року підписанням Рамкового документа програми «Партнерство заради миру» та затвердженням першої Індивідуальної програми партнерства між Україною та НАТО.

На початку 1997 року Україна та НАТО вирішили інтенсифікувати підготовку до підписання Хартії про особливе партнерство, що збільшило кількість контактів між сторонами.

Після Помаранчевої революції українці зміцнили західний напрямок геополітичного розвитку країни. У квітні 2005 року президент В. Ющенко включив до «Воєнної доктрини» положення про прагнення України стати членом НАТО і активізував діяльність у цьому напрямку, отримавши підтвердження від керівництва Альянсу на Вільнюському саміті щодо підтримки [15].

2 березня 2014 року в Брюсселі відбулося екстрене засідання Комісії Україна-НАТО через агресію РФ та на основі статті 15 Хартії про особливе партнерство з 1997 року. На засіданні Альянс висловив одностайну підтримку незалежності та суверенітету України, засудив дії Росії як порушення міжнародного права, що підтвердило початок нового етапу у взаєминах України з НАТО, зосередженого на співпраці для захисту суверенітету і територіальної цілісності України [11, с. 145].

Цей курс був офіційно утверджений 1 квітня 2014 року, коли міністри закордонних справ країн НАТО та України прийняли спільну декларацію, яка засуджувала дії Російської Федерації у Криму. Далі, 23 грудня 2014 року, Верховна Рада України скасувала позаблоковий статус країни, що підкреслювало прагнення України до вступу в НАТО, зокрема через досягнення визначених критеріїв для членства у цій організації.

Сучасний період у відносинах між Україною та НАТО почався 24 лютого 2022 року з початком прямої збройної агресії Росії проти України.

До початку масштабної війни (в кінці 2021 року), представники штаб-квартири НАТО висловили свої оцінки щодо стану та перспектив розвитку ситуації в Україні:

– Москва не зможе відновити вплив на українське громадянське суспільство у коротко- та середньостроковій перспективі, яке продемонструвало свою зрілість останніми роками;

– у контексті протистояння із країною-агресором, оцінки ситуації в Україні від експертів НАТО мають вирішальне значення для забезпечення безпеки і оборони країни.

27 квітня 2022 року на рівні послів відбулося засідання Комісії Україна-НАТО у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі, де багато представників країн НАТО підтримали збільшення фінансової допомоги Україні. Делегація США, на чолі з Адміністрацією Дж. Байдена, повідомила про збільшення допомоги на суму 4 млрд доларів США з 2021 року. Країни, такі як Латвія, Литва, Словенія, Угорщина, Естонія, Словаччина підтримали прискорений розгляд питання про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС [25].

Ключові етапи процесу набуття членства в НАТО для будь-якої держави (включаючи Україну) включають:

- проведення переговорів про вступ;
- подання Листа про наміри від кожного міністра закордонних справ до Генерального секретаря НАТО;
- підготовка НАТО Протоколу про приєднання до Вашингтонського договору для держави-претендента;
- ратифікація Протоколів урядами країн-членів НАТО згідно з їхніми національними процедурами;
- після отримання повідомлень від усіх країн-членів НАТО до США як депозитарія Вашингтонського договору про схвалення Протоколу до Північноатлантичного договору, запрошена держава приєднується до договору згідно зі своїми процедурами і офіційно стає членом НАТО [25].

У контексті майбутнього вступу України до НАТО, важливо зазначити, що у наступному, 2025 році планується наступний саміт НАТО, який окреслить стратегічні напрямки організації на наступне десятиліття. Очікується, що під час цього саміту буде прийнята оновлена Стратегічна концепція НАТО-2030, розробка якої розпочалась після саміту в Лондоні у 2019 році.

Відповідаючи на швидкі зміни в сфері безпеки, Європейський Союз та НАТО зосереджені на значному підвищенні рівня координації, особливо через перегляд стратегічних документів обох організацій – Стратегічного компасу ЄС та нової Стратегічної концепції НАТО. У зв'язку з цим, Альянс сподівається на досягнення вищого рівня взаємодії з ЄС після саміту в Мадриді, що буде відображено у третій Спільній заяві ЄС-НАТО.

Активна підтримка більшістю держав-членів Альянсу України у її конфлікті з Росією створює умови для включення до Стратегічної концепції НАТО-2030 положень, які відповідають національним інтересам нашої країни, як у контексті подальшого розвитку відносин між Україною та НАТО, так і у попередженні можливих агресивних дій з боку РФ у майбутньому.

Отже, російсько-українська війна, що почалася у 2014 році з анексії Криму та ескалації в 2022 році після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, кардинально змінила безпековий ландшафт Європи та глобальний порядок. Цей конфлікт підкреслив нові виклики для НАТО, які стосуються не лише територіальної цілісності його членів, але й питань кібербезпеки, енергетичної незалежності та підготовки до гібридних війн. Розглянемо основні з цих викликів.

Конфлікт в Україні підкреслив необхідність глобальної співпраці для збереження стабільності та безпеки в світі. НАТО довелося переглянути свої підходи до співпраці з партнерами за межами Європи, такими як Австралія, Японія та Південна Корея. Також важливим напрямком є співпраця з іншими міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз та ООН, щоб запобігати ескалації конфліктів.

Сучасні загрози для НАТО більше не обмежуються лише територіальними конфліктами. Вони включають глобальні виклики, такі як тероризм, екологічні катастрофи та економічні кризи, що виникають на тлі глобальної нестабільності. Ці виклики потребують від Альянсу не лише потужного військового потенціалу, але й комплексної дипломатичної та економічної стратегії для зміцнення глобальної безпеки.

3.2. Постачання Україні наступальної зброї у межах розвитку військово-технічного співробітництва в НАТО (2022-2023)

Проблематика та можливості розвитку військово-технічної взаємодії у рамках НАТО тісно пов'язані з підтримкою України Північноатлантичним альянсом у її боротьбі проти російської агресії. На брифінгу напередодні зустрічі Північноатлантичної Ради НАТО (25.04.2023 р.) Генсекретар Європейської служби зовнішніх дій С. Санніно в контексті агресії Росії проти України висловив наступне:

– ключ до успіху полягає в міцній єдності та координації дій між країнами-членами ЄС, НАТО та іншими партнерами. ЄС зобов'язується надавати Україні всебічну підтримку, яка триватиме стільки, скільки буде необхідно. Це виступає як повідомлення кремлю, «який ще вважає, що час грає на його стороні»;

– Україна потребуватиме тривалої підтримки та безпекової допомоги для запобігання будь-якій майбутній агресії з боку РФ. Для ефективного стримування кремля необхідна потужна військова підтримка на тривалий термін;

– ЄС ввів безпрецедентні санкції, які ізолювали Росію та спричинили економічну кризу в цій країні. Санкції діють повільно, але сприяють поступовому економічному спаду в РФ;

– в ЄС були заморожені активи російських фізичних і юридичних осіб на суму понад €21 млрд. Ці заходи будуть розширюватись із часом;

– будь-які заяви Росії про «відкритість до мирних переговорів» наразі є край відверто нещирими. Для досягнення миру Росія мусить вивести всі свої війська та військово техніку з території України;

– ЄС чітко стверджує, що Україна повинна визначати умови для проведення мирних переговорів. У цьому аспекті керівництво Євросоюзу підтримує ініціативу Президента України щодо створення «справедливого

миру», який базується на повазі до незалежності, суверенітету та територіальної цілісності нашої країни, а також згідно зі Статутом ООН і міжнародним правом [25].

В ході засідання, на якому були присутні послы країн-членів НАТО, Швеції та високопосадовці Міжнародного секретаріату, було озвучено основні напрямки підтримки України, зокрема через індивідуальні дії країн НАТО та координовані дії Міжнародного секретаріату:

- НАТО продовжить забезпечувати Україну всією необхідною допомогою для здобуття перемоги, не відчуваючи "втоми" від конфлікту;

- у рамках підтримки України, НАТО об'єднало зусилля з Європейським Союзом. В ЄС та НАТО нараховується 15 компаній, які можуть виробляти 155мм снаряди, в тому числі для потреб України, де Туреччина є виразним прикладом підтримки через двосторонні угоди та через лінії НАТО/ЄС;

- ЄС розробляє механізми для підвищення ізоляції РФ та готує 11-й пакет санкцій, що включатиме особисті обмеження проти високопосадовців та олігархів РФ, зокрема пов'язаних з переслідуванням російського опозиціонера В.Кара-Мурзи;

- із початку вторгнення країни ЄС виділили Україні €13 мільярдів допомоги;

- НАТО активно підтримує оборонну промисловість своїх країн [25].

Найближчим часом у Брюсселі заплановано зустріч директорів з озброєння країн НАТО, щоб узгодити стратегію подальшого розвитку. Події в Україні спонукали до переосмислення потреби у зміцненні військової та безпекової інфраструктури після "холодної війни".

Стратегічна концепція НАТО 2030, яка розглядається як важлива документація після Північноатлантичного договору, буде сприяти реалізації зазначених цілей [25].

Стратегічна концепція НАТО 2030 закладає:

- непохитний пріоритет єдності союзників у відповідь на конфлікт з РФ, включаючи підтримку України;
- оновлення світоглядних підходів до РФ, з акцентом на "покарання" замість стримування, визначення РФ як "противника";
- стратегія ізоляції РФ, спрямована на зниження її економічного та військового потенціалу;
- перегляд ядерної стратегії для відновлення балансу ядерних сил;
- підвищення рівня взаємодії з ЄС, узгодження стратегічних документів;
- збільшення ваги Європейської компоненти в НАТО та посилення східного флангу;
- зосередження уваги на країнах-партнерах, як Україна, Молдова та Грузія;
- використання досвіду українсько-російської війни у формуванні політики [25].

Упродовж останніх місяців (липень - вересень 2024 р.) позиція переважної більшості держав-членів НАТО стосовно України, у т.ч. в контексті перспектив її членства в Альянсі, суттєвих змін не зазнала. Багато держав-членів вважають пріоритетом допомогу Україні для перемоги в конфлікті, тоді як питання про членство відкладається до мирного часу. Однак країни Східної Європи та Балтії наполягають на визначенні конкретних термінів та процесів вступу нашої держави до Альянсу.

Широка підтримка України з боку членів Альянсу іноді вимагає трансформації самого НАТО та забезпечення його технологічної переваги. В останні часи Альянс активізував підтримку вітчизняної оборонної промисловості держав-членів, особливо через мобілізацію ресурсів і підписання нових контрактів, включаючи виробництво амуніції. Хоча це й накладає додаткові витрати на бюджети держав, результати такої діяльності матимуть позитивний вплив на трансформацію Альянсу та подальшу підтримку його членами України у найближчій перспективі.

Розвиток оборонних спроможностей став ключовим елементом стратегії НАТО на наступне десятиліття. З цією метою держави-члени взяли на себе зобов'язання збільшити спільне фінансування заходів у цій галузі.

Альянс зміцнив свою довгострокову підтримку Україні, надаючи їй негайну, короткострокову, нелетальну військову допомогу. ЄС і НАТО продовжать співпрацювати бік-о-бік та шукати способи подальшого поглиблення діалогу, а також реалізувати ініціативи з розвитку оборонних можливостей через взаємну технічну координацію з Україною.

Згідно з позицією НАТО, російський конфлікт в Україні відображає важливість підтримки партнерів у зміцненні оборонних можливостей наступним чином:

- Нова Стратегічна концепція НАТО 2022 року ясно заявляє, що інвестування в підготовку та розвиток оборонних спроможностей сприяє запобіганню криз;

- У випадку України, країни-члени НАТО збільшили співпрацю, затвердивши оновлений Комплексний пакет допомоги Україні.

Методи протидії російській агресії є важливими для порядку денного засідань НАТО. Українське питання було розглянуто під час зустрічі Північноатлантичної ради на рівні міністрів закордонних справ в Осло (31 травня – 1 червня 2023 р.). Особлива увага приділялася збільшенню військово-технічної підтримки Україні, модернізації її оборонних сил та забезпеченню їх сумісності з військовими формуваннями країн-членів НАТО, а також посиленню санкцій проти РФ.

На Вільнюському саміті НАТО (11-12 липня 2023 р.) були обговорені питання стратегічної стабільності та контролю над озброєннями, а також наступні кроки Альянсу у зміцненні оборонних можливостей для стримування РФ.

Високий рівень підтримки України від країн-членів часто вимагає трансформації Альянсу та забезпечення його технологічної переваги. В останній час НАТО активно працює над підтримкою оборонної

промисловості країн-членів, зокрема, через мобілізацію ресурсів і укладання нових контрактів, включаючи виробництво боєприпасів. Хоча це створює додаткове навантаження на бюджети країн-членів, результати матимуть позитивний вплив як на трансформацію Альянсу, так і на подальшу підтримку України в короткостроковій перспективі.

Постачання Україні наступальної зброї від НАТО у 2024 році є критично важливим етапом в оборонній підтримці країни, яка вже тривалий час протистоїть російській агресії. Починаючи з моменту повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року, Україна активно отримує військову допомогу від своїх західних союзників, і роль НАТО в цьому процесі є однією з ключових. Однак, 2024 рік став переломним через надання саме наступальної зброї, яка дозволить Україні не лише захищатися, а й вести активні дії на фронті, зміцнюючи свої позиції та намагаючись повернути тимчасово окуповані території.

Ескалація конфлікту та стратегія НАТО

Надання наступальної зброї Україні стало результатом ескалації конфлікту, а також зміни в політиці НАТО щодо військової підтримки. У перші роки війни альянс намагався дотримуватись обережної позиції, щоб не сприяти прямому зіткненню між НАТО і Росією. Це обмежувалося постачанням оборонних засобів, таких як протитанкові комплекси Javelin, ПЗРК Stinger та інші види зброї, які використовувались для захисту української території. Проте, з часом стало зрозуміло, що для досягнення справедливого миру і відновлення суверенітету Україна потребує більш потужної зброї.

У 2024 році, після тривалих дипломатичних переговорів та врахування ризиків, НАТО прийняло рішення про передачу Україні наступальних систем, включаючи сучасні бойові танки, бронетехніку, реактивні системи залпового вогню, а також передові системи артилерії і навіть високоточні ракети дальньої дії. Це стало значущим кроком, який продемонстрував рішучість

Заходу не лише захищати Україну, але й допомогти їй повернути контроль над своїми територіями.

Основні види наступальної зброї, переданої Україні

Серед ключових елементів наступальної зброї, яку отримала Україна у 2024 році, можна виділити:

1. Бойові танки Leopard 2 і Abrams – ці машини стали символом нової фази військової допомоги. Вони оснащені сучасними системами наведення, захисту та ударної потужності, що дозволяють ефективно проводити наступальні операції.

2. Броньована техніка та БМП Bradley – їх використання надає українській армії мобільність та захист на полі бою, що дозволяє проводити швидкі маневри і операції глибокого проникнення в тил ворога.

3. Системи залпового вогню HIMARS та MLRS – ці системи продовжують відігравати вирішальну роль у забезпеченні високоточної підтримки українських наступальних операцій. Вони здатні наносити удари по критично важливих цілях на великій відстані.

4. Ракети дальньої дії та дрони-камікадзе – НАТО також передало Україні сучасні системи далекобійних ракет, що дозволяють атакувати стратегічні об'єкти ворога далеко за лінією фронту. Використання дронів дозволяє проводити розвідувальні та ударні операції з високою точністю.

Вплив наступальної зброї на хід війни

Постачання наступальної зброї кардинально змінило динаміку бойових дій. Українські війська змогли організувати кілька успішних наступальних операцій на півдні та сході країни, звільняючи значні території, що були під контролем російських окупаційних військ. Збільшення мобільності та вогневої потужності української армії дозволило ефективніше проводити контрнаступи та закріплюватися на нових позиціях.

Також важливим аспектом стало зниження втрат серед особового складу ЗСУ завдяки використанню новітніх систем захисту і броні, що значно підвищило бойовий дух серед українських військових. Крім того,

застосування передової артилерії та ракетних систем дозволило порушити логістичні ланцюги ворога, знищуючи склади з боєприпасами, технікою та інші важливі об'єкти інфраструктури [29].

Політичні наслідки для НАТО та світу

Постачання наступальної зброї Україні у 2024 році стало важливим сигналом не лише для Росії, але й для всього світу. Воно продемонструвало єдність НАТО у підтримці України, а також готовність альянсу захищати міжнародні принципи територіальної цілісності та суверенітету. Така рішучість зміцнила позиції альянсу на світовій арені, а також запобігла подальшим агресивним діям з боку Росії, яка розуміє, що її можливості обмежені через колективну відповідь Заходу.

У той же час, постачання наступальної зброї підняло нові питання щодо можливості ескалації конфлікту. Однак в НАТО переконані, що сильна Україна, здатна оборонятися і наступати, є найкращим гарантом стабільності та миру в Європі.

Отже, 2024 рік став роком значних змін у підході НАТО до підтримки України, що включало постачання наступальної зброї. Це рішення змінило хід війни, зміцнило позиції української армії та дало надію на подальше звільнення окупованих територій. Хоча ризики ескалації залишаються, західні країни чітко демонструють, що готові підтримувати Україну до перемоги, захищаючи міжнародне право та стабільність у світі.

3.3. Безпекові гарантії для України (відповідно до «Формули миру» В.Зеленського) та відповідна роль НАТО

Підтримка НАТО "Формули миру" України є важливим елементом у процесі досягнення сталого миру та безпеки в Європі. Ініціатива, яку представив Президент України Володимир Зеленський, включає десять ключових пунктів, спрямованих на відновлення територіальної цілісності України, забезпечення енергетичної та продовольчої безпеки, відновлення

справедливості через покарання агресора, а також запобігання повторенню конфліктів у майбутньому [29].

Ключові положення "Формули миру"

"Формула миру" передбачає:

1. Безпека навколо атомних електростанцій, особливо Запорізької АЕС, що є найбільшою в Європі. Це питання особливо важливе для НАТО, оскільки будь-яка ядерна загроза має глобальні наслідки.

2. Продовольча безпека. Україна є однією з найбільших країн-експортерів зерна, і війна призвела до глобальної продовольчої кризи. Підтримка НАТО допомагає захистити важливі сільськогосподарські маршрути та уникнути ще більшого дефіциту продуктів.

3. Енергетична безпека. Через військові дії Росії інфраструктура України постійно піддається атакам, зокрема енергетичні об'єкти. Підтримка з боку НАТО забезпечує захист енергетичних мереж, а також сприяє їх відновленню.

4. Звільнення всіх військовополонених. Україна виступає за повернення своїх громадян, захоплених під час бойових дій. Це важливий гуманітарний аспект, який підтримує Альянс.

5. Відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів. Це основний пункт, оскільки НАТО наголошує на важливості дотримання принципів суверенітету та територіальної цілісності.

6. Запобігання ескалації війни через створення міжнародних безпекових гарантій для України. НАТО працює над тим, щоб забезпечити надійну систему колективної безпеки.

7. Справедливість і відповідальність за воєнні злочини, скоєні під час конфлікту. Підтримка Альянсу в розслідуванні цих злочинів спрямована на притягнення винних до відповідальності.

8. Екологічна безпека. Війна спричинила значні екологічні збитки, і НАТО допомагає вирішувати проблеми, пов'язані з відновленням природних ресурсів.

9. Запобігання повторним агресіям через посилення глобальних механізмів безпеки.

10. Формування нової архітектури безпеки в Європі, де Україна матиме гарантований захист від подальших агресивних дій [29].

Позиція НАТО

Підтримка "Формули миру" з боку НАТО є підтвердженням колективної готовності Альянсу захищати демократичні цінності та міжнародний порядок, заснований на правилах. НАТО неодноразово заявляло про необхідність забезпечити Україні можливість самостійно визначати свою майбутню політичну та безпекову орієнтацію. Це включає можливість інтеграції в європейські та євроатлантичні структури.

Більшість країн-членів НАТО вже активно допомагають Україні, надаючи військову, фінансову та гуманітарну допомогу. Окрім того, Альянс тісно співпрацює з Україною щодо підготовки військових кадрів, обміну розвідувальною інформацією та модернізації українських збройних сил. За допомогою цих заходів НАТО допомагає Україні захищати свій суверенітет і територіальну цілісність у боротьбі з агресором.

Перспективи подальшої співпраці. "Формула миру" України також покликана зміцнити довгострокові відносини з НАТО, створюючи умови для майбутньої інтеграції України до Альянсу. Хоча Україна поки не є членом НАТО, підтримка з боку цієї організації показує, що її стратегічний курс на захист демократії і міжнародного права знаходить відгук у світовій спільноті.

Підсумовуючи, підтримка НАТО "Формули миру" України є важливим кроком на шляху до досягнення тривалого і справедливого миру в регіоні. Вона демонструє солідарність західних союзників з Україною і їхню готовність допомагати у відновленні країни після війни, а також у створенні нової системи європейської безпеки, яка унеможливить подальші агресії.

Станом на жовтень 2024 року українські дипломатичні та безпекові пропозиції, такі як «Київський безпековий договір. Міжнародні гарантії безпеки для України: Рекомендації» від 13.09.2022 та «Формула миру»

Президента України, від 15.11.2022, а також свіжі київські підходи до безпеки поки що не отримують однозначної підтримки для їхнього впровадження на міжнародному правовому рівні, оскільки на поточному етапі світова спільнота не готова надати Україні конкретні безпекові гарантії через ризики безпосереднього втягнення в військовий конфлікт з Росією та ескалації ядерної загрози. Водночас, «Формула миру» залишається єдиним всеосяжним планом припинення війни на території України, оскільки інші переговорні ініціативи є або відповіддю на «Формулу» або стосуються лише окремих аспектів мирного врегулювання.

Тим часом, ставлення країн НАТО до врегулювання російсько-українського конфлікту суттєво відрізняється. Основні тези офіційної позиції Державного департаменту США щодо можливого переговорного процесу щодо миру в Україні включають:

- перевагу сценарію повернення українських територій, принаймні до стану на 24.02.2022;

- одне з найбільш чутливих питань є відновлення Україною контролю над територією Криму:

- а) у стратегічному плані (довгостроково) – Крим має бути частиною України, щоб зменшити воєнну загрозу від Росії;

- б) у тактичному плані (короткостроково) – військове повернення Криму Україною несе для США ризики ескалації, зокрема, можливість застосування В. Путіним зброї масового знищення (ядерної чи хімічної). Американська сторона вважає, що для В. Путіна збереження Криму є пріоритетним завданням, а втрата Донбасу може бути менш болючою для Кремля. Сполучені Штати підтримають військове просування України, зокрема для «перерізання сухопутного коридору» до Криму, виходячи з логіки, що будь-які військові дії України «виснажуватимуть» російські сили, що наблизитиме можливість повернення Криму [23].

Стосовно потенційних гарантій безпеки для України, американська позиція відображає наступні тенденції:

- Вашингтон планує обговорення українських гарантій безпеки у рамках двосторонніх або багатосторонніх переговорів, але не в рамках НАТО;
- Гарантії безпеки від США для України будуть еквівалентними до гарантій НАТО. Це ускладнює прогрес у цьому питанні через переважання в Вашингтоні підходу, що базується на недопущенні ескалації конфлікту з Росією;
- Економічна та військова допомога Києву є цілеспрямованими інвестиціями, які незабаром перетворюються на довгострокові гарантії безпеки для України;
- Обговорюється не прискорене надання Україні членства в НАТО до кінця цього року, а надання США, Великою Британією, Францією та Німеччиною гарантій безпеки, які не зобов'язуватимуть ці країни членів Альянсу безпосередньо вступати у війну на боці Києва, але зобов'язуватимуть їх надавати системну військову допомогу за визначеним механізмом до остаточного визначення умов для членства Києва в НАТО [19].

Вашингтон розглядає цей механізм як тимчасовий інструмент для стримування режиму В. Путіна від ескалації військової агресії в Україні та Європі.

Експертні кола США активно сприяють діалогу з російськими колегами з питань мирного врегулювання української кризи. 2 червня 2023 року запланована перша зустріч Робочої групи з питань України в рамках Другої фази програми американського фонду Chumir Foundation for Ethics in Leadership «Глобальний діалог зі стратегічної конкуренції та майбутнього світового порядку» у форматі відеоконференції з РФ.

Велика Британія.

Сценарій врегулювання війни, який бажає Лондон:

- Російські війська мають повністю залишити територію України;
- Урегулювання конфлікту має базуватися на резолюціях Ради Безпеки ООН та Статуті ООН із гарантіями неповторення російської агресії проти України;

- Мирні ініціативи держав, які мають «проросійські» настрої, розглядаються як передчасні через поточну ситуацію на полі бою;

- Приоритетом наразі є надання максимальної військової підтримки Україні, аби забезпечити їй можливість відштовхнути російські війська до кордонів;

- Переговори щодо бажаного вирішення конфлікту мають розпочатися тільки після того, як Збройні сили України здобудуть більше перемог на полі бою, особливо для зміцнення позицій України та її союзників у переговорах з Росією (можуть відбутися тільки коли Москва вирішить вивести свої війська і остаточно врегулювати конфлікт) [19].

Франція

У Парижі активно підтримують роль Франції в просуванні української ініціативи «Формула миру». За інформацією від джерел, К. Колонна, яка очолює зовнішньополітичне відомство, ретельно координує ці зусилля, постійно доповідаючи про хід роботи Е. Макрону. На засіданнях МЗС Франції є різні думки щодо отримання достатньої підтримки цієї ініціативи.

З одного боку, Франція готова відіграти ключову роль у проведенні саміту для реалізації ініціативи В. Зеленського, планованого на території ФР до саміту НАТО у Вільнюсі на початку липня, та залучити лідерів нейтральних держав, включаючи КНР, Індію, Бразилію. Україна повинна підходити до переговорів з міцною позицією, з метою:

- 1) повне виведення російських військ та відновлення територіальної цілісності за кордонами 1991 року;
- 2) забезпечення відбудови країни та компенсацій з боку Росії за збитки;
- 3) розслідування російських військових злочинів та притягнення винних до відповідальності [19].

З іншого боку, МЗС Франції передає Україні повідомлення про можливі затримки в повноцінному впровадженні «Формули миру». За словами глави французького зовнішньополітичного відомства, наразі немає передумов для швидкого просування цього плану, але такі умови можуть з'явитися протягом

найближчих 2-3 місяців, хоча терміни постійно переносилися. Також відзначається ризик, що поспішне просування Києвом своїх пропозицій може призвести до їхнього публічного невдачі, що загрожує покласти кінець «Формулі миру» (повернення до ініціативи можливе не раніше 2024 року) [19].

На додаток, у Єлисейському палаці спростовують наявність альтернативного мирного плану, окрім «Формули миру». Також сигнали з Кремля про готовність до переговорів розцінюються у Франції як «дезінформація», метою якої є спонукання Заходу тиснути на Україну щодо прийняття російських вимог. За оцінками французів, Росія не створила жодних реальних підстав для початку переговорів.

Німеччина

Позиція ФРН щодо процесу переговорів про припинення війни в Україні містить такі аспекти:

– "Формула миру": Берлін офіційно підтримує цю ініціативу, проте на неформальному рівні вважає її черговою "зовнішньополітичною інформаційною ініціативою" України, подібною до "Кримської платформи";

– мирні переговори: Німеччина спостерігає за триваючою неготовністю РФ до реальних мирних переговорів з Україною та передбачає продовження бойових дій до моменту "пропорційного виснаження ресурсів сторонами";

– гарантії безпеки:

а) доки в Україні тривають бойові дії, неможливо надати будь-які безпекові гарантії, оскільки основний пріоритет Німеччини та інших партнерів у Альянсі — уникнення прямого конфлікту НАТО з РФ;

б) на даний момент Німеччина готова брати на себе відповідальність тільки концептуально (не юридично), причому це більше стосується підсилення обороноздатності України у майбутньому;

в) Берлін схиляється до акценту на наданні Києву не "безпекових гарантій" (на зразок 5-ї статті НАТО), а "безпекових запевнень";

г) важливим залишається питання про межі можливості надання будь-яких гарантій щодо тимчасово окупованих територій України — Криму, Донбасу та ін.

В умовах фактичного «цугцвангу» щодо мирних ініціатив Берлін вважає за можливе дотримуватися підходу «концепції малих кроків», який передбачає збереження існуючих форматів комунікації та переговорів між сторонами та створення нових за сприятливих умов. При цьому німецька сторона дотримується конфіденційної позиції про бажання первинного і безумовного припинення вогню (з подальшою юридичною фіксацією), а потім — переговорів про деокупацію тимчасово окупованих територій України (ця інформація потребує уточнення) [23].

Італія беззастережно підтримує зобов'язання допомогти Україні у зміцненні її обороноздатності та потенціалу, доки Україна повністю не відновить свою територіальну цілісність і суверенітет у межах міжнародно визнаних кордонів 1991 року.

Рим підтримує запровадження механізму кризових консультацій з Україною на основі принципів статті 4 Вашингтонського договору НАТО (консультації у разі загрози територіальній цілісності, політичній незалежності чи безпеці України чи будь-якої з держав-членів Альянсу).

Позиція Італії щодо безпекових гарантій полягає в тому, що такі зобов'язання мають узгоджуватися Україною на двосторонньому рівні з кожною країною-членом Альянсу окремо, а надання гарантій безпеки від НАТО до членства України у цій організації та перспектива підписання відповідного документу на Вільнюському саміті є нереалістичними в очах Риму [23].

Отже, розглядається потенційна участь НАТО у забезпеченні безпекових гарантій для України відповідно до «Формули миру» В. Зеленського. Українські ініціативи у сфері переговорів і безпеки — «Київський безпековий договір. Міжнародні гарантії безпеки для України: Рекомендації» від 13.09.2022 та «Формула миру» Президента України від

15.11.2022, а також нові підходи Києва до безпеки поки що не отримують однозначної підтримки у контексті міжнародного права через відсутність готовності надати Україні чіткі безпекові гарантії зараз (враховуючи ризики прямого залучення в воєнний конфлікт з РФ та ескалацію ядерної загрози). [«Формула миру»] досі залишається єдиним всебічним планом припинення війни в нашій країні (адже інші переговорні ініціативи або реагують на «Формулу», або стосуються лише окремих аспектів мирного врегулювання).

США уникають офіційних заяв, які б спонукали сторони конфлікту до переговорного процесу та надання чітких безпекових гарантій для України в міжнародно-правовій площині. Заплановано обговорення питання гарантій у контексті двосторонніх/багатосторонніх переговорів, але поза межами НАТО. Неофіційно американські представники визнають, що однією з найбільш «чутливих» тем у можливих переговорах між супротивниками є питання відновлення Україною контролю над тимчасово окупованою територією Криму. Велика Британія традиційно слідує за США і підкреслює, що врегулювання конфлікту має базуватися на резолюціях Ради Безпеки ООН та Статуті ООН, за умови наявності гарантій, що російська агресія проти України не повториться.

У ФРН і Франції уникають лідерства у міжнародних мирних переговорах щодо України (на зразок Паризького саміту 2019 року). У цих країнах за українські питання відповідає нове покоління дипломатів та офісів глав держав. Хоча Париж активно підтримує «Формулу миру», одночасно він сигналізує українській стороні про бажаність відкласти запуск «Формули» (оптимістичний сценарій — через 2-3 місяці, песимістичний — не раніше 2025 року). Позиція Берліна є скептичною (поки на території України тривають бойові дії, надання будь-яких безпекових гарантій є неможливим, а бойові дії триватимуть до моменту «пропорційного виснаження ресурсів сторонами»). У контексті «Формули миру» більш прийнятним терміном для ФРН є не «безпекові гарантії», а «безпекові запевнення».

Італія підтримує впровадження механізму кризових консультацій з Україною на основі статті 4 Вашингтонського договору НАТО та принципу, що безпекові гарантії українській стороні повинні узгоджуватися на двосторонньому рівні з кожною країною-членом Альянсу окремо.

ВИСНОВКИ

В ході виконання дослідницької роботи, нами було дійдено до наступних висновків:

- Провели аналіз дипломатичних зусиль України в рамках її стратегічного розрахунку на міжнародній арені. Дипломатичні зусилля України в рамках її стратегічних розрахунків на міжнародній арені протягом 1990-х років відображають нюансований і багатогранний підхід, сформований складною геополітичною динамікою, внутрішніми міркуваннями та прагненнями до інтеграції у світову спільноту. На тлі пострадянського перехідного періоду та нових викликів регіональній безпеці Україна намагалась знайти тонкий баланс між збереженням зв'язків та прагненням до більш тісної співпраці із західними інституціями, включаючи НАТО. Стратегічні рішення України щодо НАТО зазнавали значного впливу ситуації всередині нашої країни протягом 1990-х років. Країна зіткнулася з внутрішніми розколами та конкуруючими баченнями своєї геополітичної орієнтації, причому прозахідні та проросійські фракції відстоювали різні підходи. Цей тренд, у поєднанні зі спадщиною радянських структур і проблемами пострадянського переходу, сформував обережний підхід України до співпраці з НАТО.

- Здійснили розгляд внутрішніх політичних динамік, які впливали на стратегічні рішення України щодо НАТО. Співпраця України з НАТО під час президентства Леоніда Кравчука ознаменувала для країни значний період стратегічної перебудови та дипломатичної взаємодії. Серед складнощів

пострадянського перехідного періоду та викликів регіональній безпеці керівництво Кравчука скерувало Україну на шлях тіснішої співпраці з НАТО, що відображає прагнення країни до євроатлантичної інтеграції та посиленого співробітництва у сфері безпеки. Незважаючи на початкові вагання та внутрішні розбіжності, адміністрація Кравчука заклала основу для участі України в програмі НАТО «Партнерство заради миру» та інших ініціативах співпраці, сигналізуючи про проактивний підхід до міжнародної безпеки та стабільності. Президентство Леоніда Кучми відіграло ключову роль у просуванні України до євроатлантичної інтеграції. Завдяки прагматичній дипломатії та активній участі Україна за часів Кучми досягла значних успіхів у співпраці з НАТО та узгодженні своєї оборонної політики із західними стандартами. Незважаючи на виклики, керівництво Кучми заклало основу для поточного прагнення України до зближення з євроатлантичним співтовариством, залишивши тривалий вплив на траєкторію зовнішньої політики країни.

- Визначили вплив та реакцію Росії на прагнення України вступу до НАТО. Вплив і реакція Росії на прагнення України приєднатися до НАТО були значними факторами, що сформували геополітичний ландшафт Східної Європи. Росія розглядала розширення НАТО, зокрема до колишніх радянських держав, таких як Україна, як загрозу своїм інтересам безпеки та регіональному впливу. Росія активно протидіяла прагненням України вступити в НАТО, застосовуючи дипломатичний тиск, економічний примус і військову позицію, щоб відмовити Київ від налагодження тісніших відносин з альянсом. Ця опозиція підкреслила складність стратегічних розрахунків України, оскільки вона намагалася збалансувати свої прагнення до євроатлантичної інтеграції з необхідністю підтримувати конструктивні відносини зі своїм східним сусідом.

- Зазначили недоліки в системі оборони та безпеки: реформи армії, військової промисловості. Недоліки в системі оборони та безпеки України протягом 1990-х років, зокрема у реформах армії та військової промисловості,

підкреслили виклики, з якими зіткнулася країна у відповідності зі стандартами та практиками НАТО. Спадщина військової структури радянських часів у поєднанні з економічними труднощами та політичною невизначеністю заважали Україні модернізувати свої збройні сили та оборонну промисловість відповідно до вимог НАТО. Незважаючи на зусилля з реформування та модернізації, включаючи участь у партнерських програмах та ініціативах НАТО, Україні було важко подолати бюрократичну інерцію, бюджетні обмеження та структурну неефективність.

- Провели оцінку внеску України в міжнародну безпеку та стабільність через співпрацю з НАТО. Внесок України в міжнародну безпеку та стабільність через співпрацю з НАТО був значним, хоча й попри виклики та складності. Беручи активну участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру», спільних військових навчаннях та миротворчих місіях, Україна продемонструвала свою відданість зусиллям у сфері колективної безпеки та регіональній стабільності. Завдяки цим заходам Україна посилила свою оперативну сумісність із силами НАТО, зміцнила свою обороноздатність і зробила внесок у миротворчі ініціативи в регіонах, уражених конфліктом.

- Здійснили аналіз участі України в миротворчих місіях та оперативних діях під егідою НАТО. Завдяки активній участі в таких місіях, як UNPROFOR у колишній Югославії, UNMIH на Гаїті та KFOR у Косово, Україна робила внесок у зусилля, спрямовані на підтримку миру, стабільності та надання гуманітарної допомоги в регіонах, які постраждали від конфлікту. Крім того, участь України в оперативних діях, включаючи багатонаціональні навчання та розміщення літаків НАТО під час Операції Об'єднаних сил, підкреслила її готовність працювати разом із силами НАТО та підтримувати зусилля колективної безпеки.

- Розглянута взаємодія України з НАТО під час президентства Віктора Ющенка (2005–2010). Президент Віктор Ющенко, обраний після Помаранчевої революції 2004 року, був переконаним прихильником євроатлантичної інтеграції України. Його адміністрація розпочала процес

реформ, спрямованих на зближення з НАТО, та прагнула зробити вступ до Альянсу однією з пріоритетних цілей зовнішньої політики країни.

У 2005 році Україна та НАТО підписали меморандум про інтенсифікований діалог, що означав підвищений рівень співпраці та підготовку до можливого членства. Цей статус дозволяв обговорювати з НАТО питання реформування сектору оборони та безпеки. На саміті НАТО у Бухаресті у 2008 році Україна висловила бажання отримати План дій щодо членства (Membership Action Plan, MAP), однак через внутрішню політичну нестабільність та супротив окремих країн-членів НАТО (особливо Німеччини та Франції) Україні було відмовлено у наданні MAP. Різде просування України до НАТО спричинило негативну реакцію з боку Російської Федерації, яка вважала інтеграцію України до Альянсу загрозою для своєї безпеки.

- Виявлене ставлення до НАТО під час Революції Гідності (2013–2014). Революція Гідності (або Євромайдан), яка відбулася в кінці 2013 – початку 2014 років, стала переломним моментом у ставленні України до НАТО. Під час протестів у суспільстві зросло прагнення до співпраці із західними країнами, включаючи НАТО. Проте під час протестів питання членства у НАТО прямо не обговорювалося, оскільки основними вимогами було припинення корупції та реінтеграція у європейське співтовариство. Російська анексія Криму та початок війни на Донбасі: У 2014 році, після втечі президента Віктора Януковича, Росія анексувала Крим і почала підтримувати сепаратистів на Донбасі. Це кардинально змінило ставлення українців до НАТО, адже Альянс став розглядатися як потенційний союзник, здатний захистити країну від агресії з боку Росії. Значна частина населення почала підтримувати ідею вступу до Альянсу, що надалі вплинуло на зовнішню політику країни.

- Проаналізовано ставлення до НАТО під час президентства Петра Порошенка (2014–2019). Після обрання президентом у 2014 році Петро Порошенко зробив вступ до НАТО одним із пріоритетів зовнішньої політики

України. Його адміністрація активно працювала над зближенням з Альянсом, і низка ключових реформ була здійснена задля підвищення сумісності українських збройних сил із силами НАТО. За президентства Порошенка Україна розширила військову співпрацю з Альянсом, включаючи проведення спільних навчань, отримання технічної допомоги, а також впровадження стандартів НАТО у секторі безпеки. У 2019 році були внесені зміни до Конституції України, які закріпили стратегічний курс на вступ до НАТО і ЄС. Цей крок був спрямований на забезпечення безперервності проєвропейського та проатлантичного курсу, навіть у разі зміни влади. За результатами опитувань, підтримка вступу до НАТО значно зросла під час президентства Порошенка, і більшість українців стала прихильною до членства в Альянсі. У цілому П.Порошенко вдалося зробити великий крок у напрямку євроатлантичної інтеграції, хоча реальних перспектив для швидкого вступу до НАТО не було, оскільки конфлікт на Донбасі залишався невирішеним.

- Окреслене ставлення до НАТО президента Володимира Зеленського та його партії (2019–2022) до початку повномасштабної війни. Президент Володимир Зеленський та його партія «Слуга народу» на момент обрання виявляли обережне ставлення до питання вступу в НАТО, хоч і декларували продовження курсу на євроатлантичну інтеграцію. Зеленський та його адміністрація заявляли про необхідність здійснення масштабних внутрішніх реформ, щоб підготувати країну до вступу в Альянс. Одним із основних завдань була боротьба з корупцією та зміцнення сектору безпеки відповідно до стандартів НАТО.

Зеленський розглядав можливість розширення партнерських відносин з НАТО, зокрема через програми підтримки та співпраці, а також через розширення участі у міжнародних навчаннях. Президент також ініціював переговори щодо статусу України як особливого партнера Альянсу. У зв'язку із загрозами з боку Росії, підтримка НАТО серед українського населення продовжувала зростати, що знаходило відображення у відповідних соціологічних розвідках. Однак Зеленський був обережним у своїх заявах,

розуміючи, що занадто активне просування вступу до НАТО могло б призвести до ескалації напруги з Росією. До початку повномасштабної війни в лютому 2022 року Зеленський та його команда були прихильниками євроатлантичної інтеграції, але намагалися знайти збалансовані підходи для того, щоб не провокувати Росію на активнішу агресію. Однак, після початку широкомасштабного вторгнення Росії ставлення до НАТО стало максимально позитивним, а питання вступу до Альянсу стало ключовим для безпеки України.

- Виявили еволюцію взаємин України з НАТО в контексті стримування російської агресії проти України. Отже, російсько-українська війна змусила НАТО серйозно замислитися над своєю здатністю відповідати на нові виклики сучасного світу. Гібридні загрози, кібербезпека, енергетична незалежність та модернізація військових спроможностей — це лише частина широкого спектра проблем, які стоять перед Альянсом. Зважаючи на ескалацію конфліктів та зростання непередбачуваних загроз, НАТО має бути готовим до швидкої адаптації своїх стратегій, зміцнення колективної оборони та поглиблення міжнародної співпраці. Співпраця України з НАТО суттєво вплинула на її зовнішню політику та міжнародне становище. Це партнерство зміцнило обороноздатність і дипломатичний вплив України, одночасно зміцнивши її відданість євроатлантичній інтеграції та демократичним цінностям. Оскільки Україна продовжує співпрацювати з НАТО, підкреслюється її роль як ключового гравця в регіональних і глобальних справах, акцентуючи важливість цього партнерства у формуванні стратегічної траєкторії України, особливо в умовах нинішньої війни з Росією.

- Розглянули військово-технічну співпрацю з НАТО у 2024 році. У цьому році, після тривалих дипломатичних переговорів та врахування ризиків, НАТО прийняло рішення про передачу Україні наступальних систем, включаючи сучасні бойові танки, бронетехніку, реактивні системи залпового вогню, а також передові системи артилерії і навіть високоточні ракети дальньої дії. Це стало значущим кроком, який продемонстрував рішучість

Заходу не лише захищати Україну, але й допомогти їй повернути контроль над своїми територіями. Постачання наступальної зброї Україні у 2024 році стало важливим сигналом не лише для Росії, але й для всього світу. Воно продемонструвало єдність НАТО у підтримці України, а також готовність альянсу захищати міжнародні принципи територіальної цілісності та суверенітету. Така рішучість зміцнила позиції альянсу на світовій арені, а також запобігла подальшим агресивним діям з боку Росії, яка розуміє, що її можливості обмежені через колективну відповідь Заходу. У той же час, постачання наступальної зброї підняло нові питання щодо можливості ескалації конфлікту. Однак в НАТО переконані, що сильна Україна, здатна оборонятися і наступати, є найкращим гарантом стабільності та миру в Європі.

Отже, 2024 рік став роком значних змін у підході НАТО до підтримки України, що включало постачання наступальної зброї. Це рішення змінило хід війни, зміцнило позиції української армії та дало надію на подальше звільнення окупованих територій. Хоча ризики ескалації залишаються, західні країни чітко демонструють, що готові підтримувати Україну до перемоги, захищаючи міжнародне право та стабільність у світі.

- Розглянута підтримка НАТО "Формули миру" України, що є важливим елементом у процесі досягнення сталого миру та безпеки в Європі. Ініціатива, яку представив Президент України Володимир Зеленський, включає десять ключових пунктів, спрямованих на відновлення територіальної цілісності України, забезпечення енергетичної та продовольчої безпеки, відновлення справедливості через покарання агресора, а також запобігання повторенню конфліктів у майбутньому. Підтримка "Формули миру" з боку НАТО є підтвердженням колективної готовності Альянсу захищати демократичні цінності та міжнародний порядок, заснований на правилах. НАТО неодноразово заявляло про необхідність забезпечити Україні можливість самостійно визначати свою майбутню політичну та безпекову орієнтацію. Це включає можливість інтеграції в

європейські та євроатлантичні структури. Більшість країн-членів НАТО вже активно допомагають Україні, надаючи військову, фінансову та гуманітарну допомогу. Окрім того, Альянс тісно співпрацює з Україною щодо підготовки військових кадрів, обміну розвідувальною інформацією та модернізації українських збройних сил. За допомогою цих заходів НАТО допомагає Україні захищати свій суверенітет і територіальну цілісність у боротьбі з агресором.

У 2025 році перспективи взаємодії України з НАТО виглядають як одні з ключових напрямів зовнішньої політики країни та забезпечення національної безпеки. Після повномасштабної російської агресії, яка почалася у 2022 році, Україна продовжує посилювати свої оборонні можливості та реформувати сектор безпеки відповідно до стандартів НАТО. Вступ до Альянсу залишається однією з основних стратегічних цілей України, що закріплено у Конституції країни.

1. Реформи оборонного сектора. Україна активно впроваджує зміни в армії, щоб відповідати стандартам НАТО. Зокрема, це стосується модернізації озброєння, підвищення професіоналізму військових і покращення управлінських процесів у Збройних силах України. Реформування оборонно-промислового комплексу також відіграє важливу роль у підготовці країни до можливого вступу в Альянс.

2. Підтримка союзників. У 2025 році Україна може розраховувати на подальше зміцнення підтримки з боку країн-членів НАТО, зокрема в наданні військової допомоги, проведенні спільних навчань і посиленні координації дій. Натомість, Україна пропонує Альянсу важливий геополітичний та оборонний внесок у забезпечення стабільності в Східній Європі.

3. Адаптація до нових викликів. Інформаційна безпека, гібридні загрози та кібербезпека стають ключовими напрямками співпраці між Україною та НАТО. Спільні програми та ініціативи у сфері протидії кіберзагрозам дозволять Україні бути краще підготовленою до атак сучасних військових технологій.

4. Політичний діалог. Переговори щодо членства України в НАТО у 2025 році можуть набути нової динаміки. Рішення про запрошення України до НАТО залежатиме від кількох факторів, зокрема від прогресу у впровадженні реформ, ситуації на фронті та готовності країн-членів підтримати це рішення. Водночас політичний діалог між Україною та Альянсом на найвищому рівні продовжуватиметься, що створює основу для майбутніх кроків до інтеграції.

5. Стратегічна співпраця. Україна та НАТО можуть розширювати співпрацю не тільки у військовій сфері, але й у гуманітарних місіях, реагуванні на кризові ситуації та підтримці стабільності в регіоні. Підвищення здатності реагувати на нові загрози та захищати критичну інфраструктуру стане важливим елементом цієї співпраці.

Загалом, 2025 рік може стати вирішальним у поглибленні інтеграції України з НАТО. Хоча вступ України до Альянсу залишається складним питанням через геополітичні обставини, сам факт продовження тісної співпраці зміцнює безпеку країни та надає їй нові можливості для розвитку оборонного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991-2019 рр.: історичний аспект. *Український історичний журнал*. 2020. №1. С. 126-142.
2. Алексієвець М., Алексієвець Л., Знак В. Україна - НАТО: історіографія відносин (1991-2020). *Сторінки історії*. 2022. Вип. 55. С. 1-10.
3. Алібейлі Е. А. Вибір Україною зовнішньополітичної стратегії в середині 1990-х років: варіант ГУАМу. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. № 23 (2). С. 13-20.
4. Артёмов І.В . Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції: Навчальний посібник: У 2-х кн. Ужгород: Ліра, 2008. Кн. 2. 324с.
5. Брайлян Є. «Партнерство заради миру» стало першим кроком до практичної співпраці Україна - НАТО. 2023. URL: <https://armymform.com.ua/2023/09/13/partnerstvo-zarady-myru-stalo-pershym-krokom-do-praktychnoyi-spivpraczi-ukrayina-nato/> (дата звернення 2.12.2024)
6. Відносини з Україною. ОПД. 2024. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення 22.11.2024)
7. Дмитрушко О. Відносини України з Північноатлантичним Альянсом: історіографія. *Часопис української історії*. 2013. № 26. С. 84-87.
8. Калініченко О. Перша хвиля розширення НАТО після Холодної війни. Уроки для України. 2022. URL: https://lb.ua/world/2022/10/05/531560_persha_hvilya_rozshirennya_nato_pislya_a.html. (дата звернення 22.11.2024)
9. Коряк В. Як можна охарактеризувати стан відносин України з НАТО? Євроатлантична інтеграція: Досвід Польщі і України. Освітній пакет. Київ, 2007. 240 с.

10. Костюк О. А. Відносини Україна-НАТО у російській суспільно-політичній думці у 1990-х рр. *Грані*. 2016. № 138. С. 106-113.
11. Кручиніна О. Україна - НАТО: проблеми та перспективи співпраці в умовах російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. Вип. 2(16). С. 145-156.
12. Магомедов А. Становлення відносин Україна-НАТО в умовах зовнішньополітичних викликів безпеці України: 1990-І РР. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*. 2020. № 10. С. 360-392.
13. Нестерцова-Собакарь О. Поглиблення відносин стратегічного партнерства з організацією Північноатлантичного договору (НАТО) як пріоритетний напрямок захисту національних інтересів у сфері зовнішньополітичної діяльності. *Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*. 2022. С. 318-320.
14. Павлюк М. Розвиток відносин з НАТО в умовах проголошеної Україною зовнішньої політики позаблоковості. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2014. № 27-28. С. 88-93.
15. Партнерство заради миру. 2019. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru>
16. Полторацький О. С. Десять років партнерства України-НАТО: проблеми трансформації відносин. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2004. № 10 (1). С. 176-200.
17. Розвиток відносин між НАТО і Україною (історія і хронологія взаємовідносин). URL: <https://kr-admin.gov.ua/start.php?q=Nato/Ua/relations.html> (дата звернення 12.11.2024)
18. Співробітництво України з НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру» (інформаційна довідка). *Наука і оборона*. 1998. № 4. С. 23-32.
19. Стан взаємовідносин НАТО та України. Сенс. 2023. URL: <https://censs.org/stan-vzayemovidnosyn-nato-ta-ukrayiny/> (дата звернення

- 22.11.2024)
- 20.Хандогій В. Десять років особливого партнерства України з НАТО мовою фактів. *Політика і час*. 2007. №7. С. 14-18.
 - 21.Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору від 9 липня 1997р. URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_002 (дата звернення 10.11.2024)
 - 22.Хронологія відносин Україна - НАТО. 2019. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/hronologiya-vidnosin-ukrayina-nato>
 - 23.Шишкін І., Воронова О., Дацьо Т. (2023). Міжнародні відносини Україна - НАТО: сучасний стан і шляхи розвитку. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. № 7(3). URL: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.02> (дата звернення 18.11.2024)
 - 24.Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського Союзу. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія:: Історія, міжнародні відносини*. 2016. № 17. С. 50-57.
 - 25.Charap, S., & Shapiro, J. (2021). Ukraine's NATO Membership and the Future of European Security. RAND Corporation.
 - 26.Freeman, C., & Ivanov, M. (2022). NATO Membership for Ukraine: Challenges and Opportunities. *International Affairs*.
 - 27.Goldgeier J. Why NATO Should Accept Ukraine. URL: <https://carnegieendowment.org/2023/07/13/why-nato-should-accept-ukraine-pub-90206> (дата звернення 22.11.2024)
 - 28.Gordon, P. H. (2023). The Road to NATO: What Ukraine Needs to Overcome. Council on Foreign Relations.
 - 29.Hall G. Ukraine: the history behind Russia's claim that Nato promised not to expand to the east. 2022. URL: <https://theconversation.com/ukraine-the-history-behind-russias-claim-that-nato-promised-not-to-expand-to-the-east-177085> (дата звернення 22.11.2024)

30. Juncos, A. E., & Whitman, R. G. (2021). Ukraine's NATO Bid: Implications for Regional Stability. *Journal of International Security*.
31. Kofman, M., & Kendall-Taylor, A. (2020). Ukraine's NATO Ambitions and the Road Ahead. *Foreign Affairs*.
32. Kuzio, T. (2022). Ukraine's NATO Path and Security Dilemmas in Eastern Europe. *Journal of Strategic Studies*.
33. Meleshchenko T. 2021. Brothers in Arms: Features of the Ukraine - NATO Partnership in the 1990s. *Studia Warminskie*. 2021. Vol. 58. P. 477-492.
34. Pifer, S. (2023). Ukraine, NATO, and the Evolving Security Landscape in Europe. Brookings Institution.
35. Roininen A. Myths & Pretexts: NATO and Origins of the Ukraine Crisis. 2017. URL: <https://www.iir.cz/lies-provocations-or-myths-pretexts-nato-and-the-ukraine-crisis> (дата звернення 18.11.2024)
36. Shynkaruk K. Ukraine's Push For NATO Membership Is Rooted In Its European Past - And Its Future. 2023. URL: <https://today.tamu.edu/2023/09/11/ukraines-push-for-nato-membership-is-rooted-in-its-european-past-and-its-future/> (дата звернення 28.11.2024)
37. Smith, H. (2022). Ukraine's Pursuit of NATO Membership: Geopolitical Ramifications. *European Security Journal*.
38. Ukraine and NATO: Dynamics of the Relationship. 2007. URL: <https://www.wilsoncenter.org/event/ukraine-and-nato-dynamics-the-relationship> (дата звернення 22.11.2024)
39. Wolff, A., & Tsygankov, A. (2024). The NATO-Ukraine Dynamics: Future Prospects in the Post-War Context. *Global Affairs Review*.
40. Yermak, A., & Rasmussen, A. (2022). A Path to NATO Membership for Ukraine. Atlantic Council.

ДОДАТКИ
Додаток А
Країни-члени НАТО

